

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Zdravotně sociální fakulta

ÚTĚKY SVĚŘENCŮ Z VÝCHOVNÉHO ÚSTAVU

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

2011

Autor bakalářské práce:

Mgr. Vladimír Ira

Tomáš Petr

ABSTRAKT

The aim of my thesis was to find the possible reasons for escapes of trainees from the Educational Institution in Nový Jičín.

The theoretical part offers a brief summary of the topics important for understanding the issues of escaping and their relations. There is a description of characteristics of the adolescence period from the development point of view, specification of behaviour disorders with particular symptoms and classification of behaviour disorders. The thesis also refers to the applicable legislation dealing with the care for children at educational institutions, including specification of the preventive measure, institutional upbringing and protective upbringing. The last part of the thesis focuses on a particular educational institution, specifies the workplace and its aims.

The practical part deals with the question what leads individuals to escaping from the institution and whether the seasons of the year influence the escape frequency. A quantitative research was performed; the data were evaluated by means of a questionnaire and secondary data analysis. The research results are also evaluated in this part.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 05. 05. 2011

.....
Tomáš Petr

Poděkování

Chtěl bych touto cestou poděkovat mému vedoucímu práce Mgr. Vladimíru Irovi, za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky, vztahující se k psaní mé práce.

OBSAH:

ÚVOD	8
1 SOUČASNÝ STAV	9
1.1 Období dospívání	9
1.1.1 <i>Biologické a fyziologické změny</i>	10
1.1.2 <i>Psychické změny</i>	10
1.1.3 <i>Sociální změny</i>	11
1.2 Poruchy chování	13
1.2.1 <i>Příčiny vzniku</i>	13
1.2.2 <i>Diagnostika poruch chování</i>	14
1.2.3 <i>Prevence poruch chování</i>	15
1.3 Klasifikace poruch chování	17
1.3.1 <i>Poruchy chování s hlediska speciálně pedagogického</i>	17
1.3.2 <i>Poruchy chování podle stupně společenské závažnosti</i>	18
1.3.3 <i>Poruchy chování z hlediska věku</i>	19
1.3.4 <i>Poruchy chování podle převládající složky osobnosti</i>	20
1.3.5 <i>Poruchy chování u dětí se syndromem lehké mozkové dysfunkce</i>	21
1.4 Konkrétní projevy problémového chování	22
1.4.1 <i>Dětská neposlušnost a nekázeň</i>	22
1.4.2 <i>Vzdorovitost</i>	22
1.4.3 <i>Negativismus</i>	22
1.4.4 <i>Útěky, toulání</i>	23
1.4.5 <i>Krádeže</i>	24
1.4.6 <i>Agresivní poruchy</i>	25
1.5 Legislativní vymezení ústavní výchovy	26

1.5.1 Sociálně právní ochrana dětí	26
1.5.2 Právní vymezení předběžného opatření, ústavní a ochranné výchovy	27
1.5.3 Systém školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy	28
1.6 Charakteristika Výchovného ústavu v Novém Jičíně	31
1.6.1 Postup při přijímání, přemísťování a propouštění dětí (mladistvých)	31
1.6.2 Organizace výchovně vzdělávací činnosti v zařízení	32
1.6.3 Oddělení ústavní a ochranné výchovy	32
2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	34
2.1 Cíl práce	34
2.2 Výzkumné otázky	34
3 METODIKA	35
3.1 Metodický postup	35
3.2 Charakteristika zkoumaného souboru	35
4 VÝSLEDKY	36
4.1 Zpracování dotazníků	36
4.2 Zpracování dat	49
5 DISKUZE	53
6 ZÁVĚR	61
7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	63
8 KLÍČOVÁ SLOVA	67
9 PŘÍLOHY	68

ÚVOD

Výchovné ústavy patří do skupiny zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Umisťují se zde děti s nejrůznějšími poruchami chování. Pobyť v tomto zařízení končí dosažením plnoletosti, ovšem existují i výjimky o prodloužení ústavní nebo ochranné výchovy.

Podotýkám, že do výchovných ústavů přicházejí děti, u kterých je narušené rodinné prostředí a mají výchovné problémy. Ve většině případů jde o nedobrovolný pobyt a dítě si musí projít adaptační fází, aby si zvyklo na prostředí, ve kterém bude pobývat do svých 18 let. Některým jedincům dělá výrazné problémy přizpůsobit se na nové prostředí, poslouchat příkazy pedagogických pracovníků, jak by se měli chovat a co by měli dělat. Každý tuhle situaci překonává jiným způsobem. Najdou se ovšem jedinci, kteří se nedokážou vyrovnat s touto životní změnou a ze zařízení hledají možnost, jak utéci.

Ve Výchovném ústavu v Novém Jičíně jsem pracoval 4 roky a z vlastní zkušenosti vím, jak je leckdy těžké chlapce dostatečně motivovat, aby plnili nařízení soudu. Pokud se jedinec rozhodne, že chce utéci, neexistuje žádný způsob, jak mu v tomto jednání zabránit. Je schopen podniknout veškeré kroky a mnohdy ohrožit i svůj vlastní život na cestě za svobodou. Často se většina veřejnosti domnívá, že výchovné ústavy jsou vězení pro zlobivé děti a nechápu, jak je vůbec možné z takového zařízení utéci. Lidé nejsou dostatečně informováni o problematice jedinců s poruchami chování a neví, z jakého důvodu jsou umisťovány do těchto zařízení a většinou mají vytvořený negativní názor na tyto jedince. V současnosti se prostřednictvím médií můžeme stále častěji setkávat se zmiňovanou tematikou, a to především v souvislosti s násilím či agresivitou, kterých se některé děti na útěku z výchovných ústavů dopouštějí.

Zajímalo mě, co vede jedince ve Výchovném ústavu v Novém Jičíně k útěkům a proto jsem si zvolil práci na téma „Útěky svěřenců z výchovného ústavu“, která se zabývá příčinami směřující k útěkům ze zařízení.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Období dospívání

Období dospívání je možno definovat jako konflikt nebo krizi mezi potřebou integrace sebe samého a potřebou vyrovnat se s nejasnými požadavky společnosti tak, aby byl dospívající schopný najít a akceptovat své vlastní místo a hodnotu jako právoplatný člen společnosti **(14)**.

V biologickém smyslu lze vymezit jako životní úsek ohraničený na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání a více nebo méně vyznačenou akcelerací růstu, na druhé straně dovršením plné pohlavní zralosti. Současně probíhá řada významných a nápadných psychických změn a dochází také k novému sociálnímu zařazení jedince do společnosti. Tyto změny probíhají do jisté míry souběžně a navzájem závisle. Průběh psychických změn a sociálního postavení je vždy ovlivňován řadou dalších faktorů **(16)**.

Období dospívání se časově kryje s druhou dekádou života. Z pohledu společnosti jde v tomto období zejména o přípravu na dospělé role. Psychologický pohled se více zabývá vnitřním životem dospívajících, kde toto období je značně diferencované, v jehož rámci se odehrává velké množství biologických, psychických a sociálních změn. Proto se celé období dále rozděluje na období pubescence a období adolescence **(16, 17)**.

Období pubescence trvá zhruba od 11 do 15 let věku života a začíná první fází puberty, kterou označujeme fází prepuberty. Objevují se první sekundární pohlavní znaky a urychlení v růstu. U dívek končí nástupem menarche a u mužů to bývá první emise semene. Druhá fáze se nazývá fáze vlastní puberty a navazuje na skončenou prepubertu a trvá do dosažení reprodukční schopnosti. První menzes bývají nepravidelné a schopnost oplodnění se dostavuje až za nějaký čas po prvních menzes. Podobná reprodukční schopnost je i u chlapců.

Na období pubescence navazuje období adolescence, které začíná zhruba v 15 letech a končí ve 22 letech. V této době teprve dojde k dosažení plné reprodukční

zralosti a je dokončen tělesný růst. Velmi rychle se mění postavení jedince ve společnosti, začínají hlubší erotické vztahy a mění se zásadně sebepojetí **(16)**.

1.1.1 Biologické a fyziologické změny

Masivní změny v činnosti žláz z vnitřních sekrecí podmiňují rozvoj všech tělesných znaků charakteristické pro dospělého člověka. Nastává růstový běh, při kterém dochází k rychlým změnám všech anatomických oblastí. Tělesný růst je výrazně spojen s rozvojem tělesné síly. Výšková změna představuje přibližně 10 cm za rok, čemu odpovídá i adekvátní přírůstek na hmotnosti. Dívky dosahují těchto přírůstků kolem 11. roku a chlapci okolo 13. Roku. Jedním významným důsledkem rychlého růstu je vznik tělesné disproportionality, při které končetiny rostou rychleji než ostatní části těla a vyvolávají pocity nedostatečné pohybové koordinace **(15)**.

Velmi intenzivně jsou zaznamenány změny v oblasti sexuality, která představuje významnou zkušenost, často zjednodušovanou pouze na otázku koitální sexuality. Začínají se rozvíjet primární pohlavní orgány. Činnost pohlavních žláz podmiňuje vývin sekundárních pohlavních znaků (ženský a mužský typ ochlupení). U chlapců se objevuje první ejakulace a u dívek první menstruace. Dochází k prohloubené integraci pohlavní identity, reaktivity a objektní preference. Za zcela normální jev se považuje masturbace, která je častější u chlapců než u dívek. První heterosexuální styky získává většina dospívajících mezi 14. až 16. rokem, nejčastěji v určitém sledu **(6, 15, 16)**.

1.1.2 Psychické změny

Uvedené tělesné a fyziologické změny, které představují velmi silný zásah do struktury osobnosti, podmiňují také změny v psychických funkcích, které se projevují v oblasti poznávání a citového vývinu. Psychické změny zrcadlí kognitivní vývoj dospívajícího a ustálení jeho osobnosti. Začíná se nezávisle uplatňovat vlastní vůle, která vyjadřuje silnější potřebu sebeuplatnění, seberealizace, osobní nezávislosti a emancipace. Představují obrovský potenciál pro další osobnostní růst **(6, 15)**.

Osobnost pod tímto obrovským náparem změn citově labializuje, zvyšuje se citová reaktivita a jedinec prožívá pocity vnitřní nejistoty. Mimo to se podstatně rozšiřuje spektrum citového prožívání. Na základě toho je nevyhnutelné, aby dospívající jedinec podstatně diferencoval a kultivoval svoje doposud infantilně jednoduché citové projevy **(15)**.

Dospívající jedinci jsou charakterističtí hledáním vlastní identity, nalezením sebe a svého místa ve světě. Snaží se o sobě co nejvíce dozvědět, formuje se jejich sebepojetí přes vnitřní rozpory, pochybnosti a nejistoty.

Období dospívání bývá také označováno obdobím druhého vzdoru, prostřednictvím kterého mladý člověk nalézá sám sebe. Probouzí se zájem o duchovní rovinu, zájem o umění, filozofii a náboženství **(43)**.

1.1.3 Sociální změny

Člověk je především sociální bytostí a vyvíjí se u něj vědomí sociálního já. Zdrojem tohoto vědomí, jsou především sociální zkušenosti, které člověk získává v kontaktu se svým okolím **(28)**.

Dochází k nabývání dovednosti správného chování ve shodě se společenským očekáváním. Učí se chovat v rámci plnění sociálních rolí a společenských postojů. Jedinec se stává členem společnosti a specificky se formují jeho psychické vlastnosti. V procesu socializace osobnosti bývají rozhodující změny u dospívajících zejména ve vztazích k vrstevníkům, rodičům a k opačnému pohlaví **(15, 33)**.

Vztahy s vrstevníky prochází do značné míry různými změnami. Typickým projevem puberty je vyhledávání vrstevníků stejného pohlaví v partě, později se formuje párové přátelství. Pubescent je poháněný vývojovou tendencí směrem k osamostatňování a postupnému stabilizování své nezávislosti. Pokouší se o to v konkrétních situacích, ale chybí mu dostatek osobních zkušeností **(6, 15)**.

Vztahy k rodičům a dospělým autoritám, které se postupně uvolňují a mění svůj základní charakter. Významnou úlohou dospívání je odpoutat dítě od primární rodiny. Rodina poskytuje dítěti citovou jistotu, bezpečí, útočiště, k němuž se může uchýlit v situacích ohrožení. Všechny děti si hledají svůj způsob, jak postupně

dosáhnout potřebné samostatnosti, aniž by ztrácelo pozitivní vztah ke svým rodičům. Pokud se u dospívajícího jedince nepodaří uvolnit z přílišné závislosti na rodičích a přemístit z části své vazby na vrstevníky, může docházet k různým obtížím. I přes veškerou kritiku si dospívající za normálních okolností udržují pozitivní vztah ke svým rodičům **(16)**.

Vztahy k opačnému pohlaví, které začínají získávat jednoznačně erotický charakter, způsobují hodně nejistot, komplexů a citových problémů. V současnosti je tato oblast dospívání problematickou novou společenskou skutečností. Pro dospívajícího je velmi těžké se orientovat ve svých postojích k vlastní sexualitě, neboť je často vystavený protichůdným podnětům a nemá dostatek zodpovězených informací **(15)**.

1.2 Poruchy chování

Chováním rozumíme objektivně pozorovatelné zachytitelné a měřitelné úkony, činnosti, reakce, formy jednání a konání určované či spoluurčované psychikou jedince. Chování v normě označujeme takové chování, které je průřezem populace vnímáno jako očekávané chování jedince, příslušníka či člena určité sociální skupiny a jeho chování je v intencích společensky dodržovaných pravidel vztahů mezi lidmi a respektování obecně uznávaných hodnot (18).

Poruchy chování charakterizuje opakující se obraz disociálního, agresivního a vzdorovitého chování trvajícím v délce šesti měsíců. Pokud je takové chování u daného jedince extrémní, mělo by porušovat sociální očekávání přiměřeného věku, a proto být závažnější než obyčejná dětská nezbednost nebo rebelství v adolescenci. Projevy poruch chování se mohou projevovat symptomaticky také pro jiné psychiatrické stavy. Často se sdružují s nepříznivým psychosociálním prostředím, včetně neuspokojivých vztahů v rodině a selhávání ve škole. Převážně bývají u chlapců než u dívek (36).

1.2.1 Příčiny vzniku

V posledních letech se naše povědomí o příčinách poruch chování a emocí výrazně zlepšilo. Přispěly k tomu mimo jiné články a zprávy z oblasti neurologie a praktické chirurgie a lékařství, které přinášejí závěry ohledně duševního zdraví dětí a mládeže. Zabývají se také příčinami duševních poruch, poruch chování a emocí. Ve své podstatě lze říci, že příčina poruch chování je dosud nejasná, existuje však několik hypotéz a názorů na zastoupení jednotlivých etiologických faktorů (8, 20).

Na vzniku poruchového chování se podílí zejména nepříznivý vliv různých rizik, která můžeme označit jako multifaktoriální podmínění. Může se jednat o biologické a psychosociální faktory, které se vzájemně ovlivňují a kombinují (37, 38).

K *biologickým faktorům* patří v první řadě pohlaví. U mužského pohlaví dochází k poruchám chování daleko častěji než u žen. Tento fakt může být mimo jiné spatřován ve větší tendenci k agresivnímu způsobu chování u mužů vzhledem k pohlavnímu hormonu testosteronu. Dalším výrazným faktorem je věk. Již v pěti

letech se mohou objevit v souvislosti s hyperkinetickými poruchami první vývojové poruchy. Výraznější poruchy se ve větší míře objevují až v období pubescence a adolescence. K vrozeným faktorům patří i úroveň mentálních schopností. Nižší míru rozumových schopností mají děti a dospívající jedinci. S poruchou chování se můžeme setkat i u jedinců, jejichž intelekt je nadprůměrný. Zde je ovšem nutno hledat souvislost s pravděpodobným negativním působením rodiny (5, 8).

Psychosociální faktory se podílejí spíše na vývoji poruch chování a emocí, než na jejich přímém vzniku. Mezi základní a velmi časté psychosociální faktory patří zejména rodinné prostředí, jako jsou rozchody rodičů, jejich duševní onemocnění, úplnost rodiny, patologické chování celé rodiny. Často jde o problémy spojené s anomální osobností rodičů, kdy se rodiče sami dopouštějí asociálního a antisociálního chování. Významná je i otázka dysfunkce rodiny, spojená zejména s problémem psychické deprivace. Pakliže se dítěti nedostává pocitu bezpečí a lásky, nejsou upevňovány základní primární vazby minimálně s jedním rodičem, pak jistě podporujeme u dítěte vznik poruch chování a emocí.

V současnosti je jedním z nejdůležitějších a vážných psychosociálních rizik zneužívání, zanedbávání a týrání dětí. Způsobuje mnoho různých postižení, nejen poruch chování a emocí, ale také problémy, mezi které patří deprese, posttraumatické poruchy, delikvence, syndrom impulzivity a nepozornosti.

Vliv vrstevnických skupin a part se může stát rovněž faktorem, který ovlivňuje tendence poruchy chování. Příslušnost ke skupině, kde se vyskytují asociální nebo antisociální způsoby chování zvyšuje riziko identifikace jedince s těmito poruchami chování. Neměli bychom zapomínat ani na faktor prostředí. Vyšší počet poruchového chování je možno zaznamenat ve větších městech, specifických městských částech, na sídlišťích nebo ve vylidněných částech města (5, 8, 38).

1.2.2 Diagnostika poruch chování

Nejčastěji jsou poruchy chování vrozené, získané při porodu či obojí a jejich příznaky lze pozorovat často už od narození. Při posuzování zda je přítomna porucha chování, by se měl brát v úvaze vývojový stupeň dítěte. Například výbuchy zlosti

jsou normální součástí vývoje tříletého dítěte a jejich nepřítomnost by neměla být důvodem pro diagnózu. Ve čtyřech letech je možné ve srovnání s vrstevníky diagnostikovat poruchy chování v podobě vývojových vad řeči a poruchy pozornosti s hyperaktivitou.

Důležitá je včasná diagnostika, která pak hraje významnou roli pro psychosociální vývoj dítěte. Měla by být dlouhodobějším procesem, pro který jsou typické na sebe navazující projevy dítěte, z nichž se posléze vytvoří komplexní hodnocení. Základní úlohu diagnostiky by mělo být podání objektivní informace a počáteční doporučení rodičům, pedagogickým pracovníkům nebo pracovníkům pomáhajících profesí (25, 31).

1.2.3 Prevence poruch chování

U poruch chování dětí a mladistvých je kladen velký důraz na jejich prevenci případně včasné podchycení a nápravu v raných fázích jejich rozvoje. Patří zde především psychologické, pedagogické a sociální působení. Léčba pomocí medikamentů nemá příliš velký význam, týká se jen některých skupin jedinců s problémovým chováním, např. drogově závislých (37).

Při selhávání výchovných funkcí rodiny a ohrožení psychického, fyzického a sociálního vývoje se z důvodu společenské závažnosti naskýtá pomoc a podpora ze strany různých institucí. Problémům se dá předejít včasnou prevencí a stanovením výchovných opatření, které jsou zaměřené na společensky požadovaný vývoj. Obecně je možné využít tři stupně preventivních strategií - primární, sekundární a terciární (5, 8).

Zabránit vzniku nových problémových situací a poruchového chování je cílem ***primární prevence***. S ní se setkáváme již v mateřských školách, základních školách a školských zařízeních sdružující děti od útlého věku. Lze ji charakterizovat jako aktivity zaměřené proti vzniku poruchy chování.

Sekundární prevence se zaměřuje na děti, u kterých se již projevilo problémové nebo poruchové chování. Cílem sekundární prevence je zabránit šíření negativního chování, patologických vlivů a minimalizovat rizika u konkrétních dětí. Součástí

sekundární prevence jsou zřizovány střediska výchovné péče pro děti a mládež, která poskytují kromě ambulantní a internátní péče i poradenské služby **(5, 8)**.

Posledním typem preventivní strategie je *terciární prevence*, která je zaměřena velmi úzce a specializovaně na dítě s vážnými poruchami chování a emocí. Spočívá v eliminaci konkrétního jedince z intaktní společnosti a ohraničit jeho poruchové chování tak, aby nedošlo k šíření poruchového chování a přidružení dalších patologických jevů. V této oblasti speciálně pedagogických přístupů zahrnujeme, kromě zavedení individuálních vzdělávacích plánů, také práci s dítětem ve středisku výchovné péče a ústavních zařízeních v rámci vyloučení dítěte z běžného neporušeného dětského kolektivu **(8)**.

1.3 Klasifikace poruch chování

Poruchy chování je možno klasifikovat a třídit různými způsoby. Vyplývají z určité normy, kterou můžeme pochopit jako určité měřítko, normalitu jako stavu a posoudit ji z hlediska statistického, filozofického, medicínského, psychologického a sociálního. Na základě těchto pohledů se následovně můžeme zaměřit na oblast, která je pro nás v danou chvíli prioritní, ovšem neměli bychom zapomínat na ostatní hlediska. Poruchy chování je možno diferencovat dle jejich závažnosti, míry kontinuity nebo charakteru poruchového chování. Z pohledu speciálního pedagoga klasifikujeme poruchy chování do 5 skupin (**5, 22, 37**).

1. Poruchy chování z hlediska speciálně pedagogického
2. Poruchy chování podle stupně společenské závažnosti
3. Poruchy chování z hlediska věku
4. Poruchy chování podle převládající složky osobnosti
5. Poruchy chování u dětí se syndromem lehké mozkové dysfunkce

1.3.1 Poruchy chování z hlediska speciálně pedagogického

Patří zde všechny odlišnosti nápadného chování, odchylky typické pro věková období a projevuje se disociálním chováním, přes asociální poruchy až k antisociálnímu chování, vykazující charakter dětské delikvence nebo kriminality mladistvých. Porucha chování je charakterizována jako poruchy jedince, jimiž se vymyká z přiměřeného chování věkové a sociokulturní skupiny. Patří zde takové projevy obtížné vychovatelnosti, které jsou zapříčiněny výchovnou či sociální narušeností případně zanedbáním výchovy.

Z pohledu etopedie označujeme poruchy chování jako nežádoucí projevy různého stupně začínající zlozvyky, vzdorovitost stupňující se až k negativismu, neposlušnost, přidružuje se lhaní, krádeže, útěky, toulání a záškoláctví. Nebezpečí těchto projevů může vést až v delikvenci (**22, 39**).

1.3.2 Poruchy chování podle stupně společenské závažnosti

Disociální chování se vyznačuje se nespolečenským, nepřiměřeným chováním, které se dá zvládnout za pomoci pedagogických postupů a nenabývá sociální dimenze. Velmi často se objevuje v rodinné a školní výchově projevující se kázeňskými přestupky proti školnímu řádu, neposlušností, vzdorovitostí, negativismem, lži a řadou drobných porušení normy. Tento vzorec chování se objevuje v určitých obdobích vývoje např. nástup do školy, puberta nebo může být projevem jiného primárního postižení. Obvykle mívá přechodný charakter a dá se snadno ovlivnit v pozitivním slova smyslu přiměřeným intervenčním opatřením.

Asociální chování se projevuje výraznějšími problémy. Dochází ke střetu se společenskými normami a s očekáváním sociálního okolí. Jedinec dlouhodobě a opakovaně narušuje společenské normy, normy morálky dané společností, ale nedochází k překračování právních předpisů. Chování negativně ovlivňuje osobnost jedince. K základním projevům patří útěky, toulky, záškoláctví, demonstrativní sebepoškozování, alkoholismus, tabakismus a jiné druhy toxikomanie. V poslední době se zde řadí i gamblerství. Jedinec s těmito projevy potřebuje speciálně pedagogický přístup v oblasti poradenské pomoci a ústavní péče ve speciálních výchovných zařízeních (22, 26, 32).

Antisociální chování zahrnuje jednání, kterým se porušují zákony společnosti. Žádnou roli zde nehraje věk jedince, původ a intenzita činu. Jedinec je nebezpečný pro společnost, ale i sám pro sebe, neboť svými důsledky ohrožuje nejvyšší hodnoty včetně lidského života. Často navazuje na chování asociální. Reedukace tohoto jednání je možná pomocí ústavní péče, ať již jsou to zařízení školská nebo věznice. Je nutné na osobnost narušeného jedince působit komplexně. Mezi antisociální jednání patří veškerá trestná činnost (krádeže, loupeže, sexuální delikty, vandalství, zabití, vraždy), vystupňované násilí, agresivita, terorismus, organizovaný zločin a trestná činnost související s toxikomanií. Tyto formy chování se vyznačují nejvyšším stupněm narušenosti původce chování, nejvyšší intenzitou efektivity, obtížnou aplikací nápravné péče v důsledku fixace poruch a velkou pravděpodobností recidiv (26, 32, 39).

1.3.3 Poruchy chování z hlediska věku

Poruchy chování je možno rozdělit v souvislosti s věkem na poruchy typické pro určitý věk a na poruchy vyskytující se ve všech nebo ve více věkových obdobích. Období, kterými jedinec v procesu vývoje po narození prochází, s sebou přináší jistá specifika v jeho chování.

Kategorie ve věku od 6 do 15 let je z hlediska kriminality nejmladší věkovou skupinou. Nástup školní docházky je pro dítě velmi náročné po stránce fyzické i psychické a přináší s sebou mnoho změn. Dítě se musí umět naučit podřizovat pravidlům a režimu, autoritě učitele, začlenit se do nového kolektivu. Pokud dítě tyto požadavky nezvládá, může se k nim postavit záporně nebo je může zlehčovat a stavět se k nim lhostejně. Z počátku školní docházky se u dítěte může objevit strach z učitele nebo ze školy. Reakce na tento problém, může být záškoláctví. Další typické poruchy pro toto období je neposlušnost, vyrušování, upozorňován na sebe, toulky, lži a krádeže (22, 32, 39).

Puberta je závažným obdobím ve vývoji dítěte, začínající zhruba 12. rokem a je spojená s řadou fyzických a psychických změn. Zvláště těžce probíhá puberta u dětí z narušeného prostředí. Kolem 13 a 14 roku můžeme pozorovat zvýšenou delikventní aktivitu a činy které bývaly charakteristické pro starší věk, se objevují už i v této skupině (39).

Prekriminalita, dětská delikvence, dětská kriminalita jsou pojmy, které vystihují závadovou činnost této věkové kategorie. Výskyt dětské delikvence je spojen nejvíce s velkými městy, stejně jako u celkové kriminality. Dětská delikvence se vyznačuje skupinovostí, malou připraveností a promyšleností. Činy jsou páčány převážně spontánně, méně často jde o plánované a připravované akce. Tyto negativní skupinové aktivity směřují víceméně proti majetku v osobním i společném vlastnictví, někdy se setkáváme s násilnými činy, i když je nutné poznamenat, že nárůst brutality je zřejmý (22, 39).

Juvenilní delikvence neboli *kriminalita mladistvých* se týká věkové kategorie 15 - 18letých. V tomto období dochází k intenzivnímu tělesnému a psychosociálnímu rozvoji, který bývá provázený neurčitou touhou, hledáním a zvýšenou psychickou

zranitelností. Je to kritické období zejména v oblasti sociálních změn. Velmi silný v tomto období je vliv vrstevníků, vytváří se party, které se nezabývají vždy pozitivní činností. Dostat mladého člověka z nevhodné party bývá velmi nesnadné někdy až nemožné. Objevuje se celá řada trestných činů, které se do značné míry blíží kriminalitě dospělých a jsou často provázeny recidivou. Nejvíce se vyskytuje násilí proti jednotlivci i skupině, opilství a výtržnictví, neoprávněné držení motorového vozidla, rozkrádání, v poslední době se také rozrůstají trestné činy spojené s toxikomanií, patologické hráčství a prostituce (22, 39, 43).

Skupinu jedinců nad 18 let označujeme pojmem *kriminalita dospělých* a je charakteristická rozsáhlou trestnou činností s častou recidivou. Za těchto okolností je třeba rozlišit tzv. mladé dospělé (hranice 18 - 23 nebo 24 let), kteří vzhledem ke svému psychickému vývoji by měli být více ovlivňováni speciálně pedagogickými prostředky než pouhou represí, přestože se u nich objevuje trestná činnost v plném rozsahu jako u kriminality dospělých (22, 39).

1.3.4 Poruchy chování podle převládající složky osobnosti

Narušena struktura osobnosti, která vede k poruše chování, se projevuje v závislosti na převládající složce osobnosti a na podmínkách sociálního prostředí. Důsledky těchto poruch chování mají různý rozsah v jednotlivých formách sociální činnosti, ve výchově, vzdělání, ale především v práci. Tyto osoby by měli mít zajištěnou komplexní rehabilitační péči. U dětí a mladistvých existuje celá řada cílených intervencí, nesmí se však opomenout důležitost rodiny a sociálního okolí. Je nutno poznamenat, že hledisko převládající složky osobnosti se nepoužívá tak často u dětí, protože osobnost dítěte není zcela stabilně utvořena a nelze ji proto podle následujících kritérií hodnotit (6, 39).

V současnosti jsou problémoví jedinci s poruchou chování členěni dle převládající složky osobnosti na osoby neurotické, psychopatické, sociálně nepřizpůsobivé a osoby se sníženými rozumovými schopnostmi (22).

1.3.5 Poruchy chování u dětí se syndromem lehké mozkové dysfunkce

V minulosti tento pojem označoval poruchu pozornosti a aktivity. Byl však mnohem širší než pojem porucha aktivity a pozornosti. Byly zde zařazovány ještě další poruchy a psychopatologické jevy, které se dnes rozdělují na samostatné psychické poruchy. V reálných případech se tyto psychické poruchy vyskytují současně. U převážné většiny dětí porucha aktivity a pozornosti nabývá na významu až po nástupu dítěte do mateřské školky nebo základní školy, kde je jeho chování a reakce odlišnější od ostatních dětí.

Pokud jde o samotnou LMD, nebývá důvodem k tomuto umístění, avšak zvláštnosti v chování těchto jedinců, pokud jim není věnována dostatečná pozornost, mohou sekundárně nabýt podoby asociálního nebo antisociálního jednání. Pro určení diagnostiky LMD je předpoklad určení inteligence v mezích širší normy. Z tohoto pohledu vznikají určité metodické rozpory a v současnosti je již zřejmé, že i při hlavní diagnóze porucha intelektu, může mít jedinec souběžně některý z okruhu symptomů LMD. Níže jsou uvedeny příznaky, které jsou charakteristické pro vznik poruch chování LMD a vyplývají z etopedického hlediska:

- problematický kontakt s okolím
- zvláštnosti v citové sféře
- nízká frustrační tolerance
- změny osobnosti
- sociální chování, které neodpovídá věku nebo intelektu (**9, 22, 39**).

1.4 Konkrétní projevy problémového chování

1.4.1 Dětská neposlušnost a nekázeň

Neposlušnost může být v určitém věku fyziologická (kolem třetího roku), v pubertě a je zde nebezpečí, že se vystupňuje až v negativismus nebo ve vzdorovitost. Výchova ke kázi není snadná a musí respektovat důstojnost osobnosti.

Hodně kázeňských problémů bývá zaviněno školním režimem, který je buď příliš volný, nebo příliš tvrdý a to vede k frustraci nebo nadměrné tenzi. Kázeňské nedostatky jsou důsledkem nedostatečné motivace žáka nebo jeho nedostatečné zaměstnanosti (22).

1.4.2 Vzdorovitost

Jedná se relativně o méně společensky závažnou poruchu chování. V určitých obdobích psychického vývoje se jedná o zcela přirozený a nezbytný jev. Období vzdoru se nejdříve objevuje mezi třetím až pátým rokem života, následně potom v pubertě, kdy se jedinec snaží vědomě uplatnit své já vůči ostatním lidem.

Tuto poruchu chování můžeme charakterizovat jako odpor k výchovnému snažení a k autoritě vůbec. Jedinec se dostává do konfliktu svým zaujatým postojem, kterým protestuje proti povinnostem a tento konflikt řeší buď pasivní formou (únik do izolace, negativismus) nebo formou aktivní (agresivita od verbálního až k fyzickému napadení).

Vzdorovitost lze v naprosté většině případů řešit běžnými pedagogickými prostředky, tj. prostřednictvím odměn a trestů. Před tímto řešením je důležité znát příčinu, aby se aplikace výchovných prostředků nestala sama příčinou dalších i jiných poruch chování (5, 22).

1.4.3 Negativismus

Chování subjektu, které je nemotivované a projevuje se v činnosti úmyslně protikladné k požadavkům a očekávání jiných individuí nebo sociálních skupin. Označuje techniku vyrovnávání se s náročnými životními situacemi, tak rysy

osobnosti. Objevuje se v batolecím věku, kde se dítě učí prosadit svou vůli v sociálních vztazích, přičemž je nápadné zvláště odporování vůli druhých. Hovoříme o tzv. první pubertě. Dítě kolem třetího roku často odmítá výzvy a zákazy, popírá někdy i nevýznamná sdělení. V základu je negativismus pro dítě přirozený projev toho, že ve svém vývoji došlo k takovému stupni, kdy na stejnou situaci lze reagovat dvěma způsoby **(1, 13, 22)**.

V období adolescence se negativismus objevuje opětovně v souvislosti s vlastní identitou. Dochází k agravované adolescentní krizi, která se projevuje zostřeným prožíváním vnitřních rozporů, bezradností nebo bouřlivým negativismem bez pozitivního programu. Tyto jevy jsou příznačné pro adolescentní subkulturu. Typickým projevem je negace názorů a postojů zastávaných v rodině. Můžou se objevit i určité formy vzpoury proti již zavedeným rodinným rituálům. Je důležité, aby se tato situace dokázala zvládnout, jinak to vede k protestnímu jednání, skryté nebo otevřené agresi vůči rodině, k útěkům, k ničení věcí, ke krádežím a k programovému znevažování pověsti rodiny **(1, 13, 30)**.

1.4.4 Útěky, toulání

Jedná se již o relativně závažnější formu poruchy chování. Pokud se pravidelně opakuje, můžeme ji považovat za socialitu. Obecným znakem je tendence odněkud utíkat a útěk lze popsat jako jednu z variant obrany vůči situaci, která je pro jedince zátěžová **(22)**.

Útěky ze školy nebo z domova mohou být projevem psychického onemocnění nebo může jít o špatnou adaptaci dítěte na prostředí, kde vyrůstá. Většinou mají impulzivní ráz, nebývají nikterak motivovány a dítě utíká, aniž by předem tento čin plánovalo. Příčinou útěku však může být u některých jedinců i touha po dobrodružství nebo snaha se určitým způsobem zviditelnit mezi svými vrstevníky. Dítě či mladiství se v tomto případě nezalekne krádeží nebo vloupání do různých objektů. Tyto útěky bývají předem dlouhodobě plánovány a ve většině případů jedinec neutíká sám, ale s partou, která je hnací silou při útěku. Vliv party má za následek chování, kterého by se jedinec sám nedopustil **(18, 37)**.

Je nezbytné, aby rodiče měli přehled o tom, s kým se jejich dítě stýká a kde tráví svůj volný čas. Preventivně v této oblasti může působit i učitel, který bude děti motivovat a nabízet jim možnosti trávení volného času. Při podezření na některý z možných negativních jevů je nutná intenzivní spolupráce s rodičem a na zvláštnosti v chování je třeba upozornit

Nejčastější u dětí a mladistvých bývají reaktivní útky, charakteristické zkratovým jednáním na nepříjemnou situaci ve škole nebo v domácím prostředí. Pokud se tyto útky opakují, obvykle bývá narušena vazba mezi dítětem a jeho rodiči a jsou typické u rozvrácených rodin.

Toulky trvají delší dobu a většinou navazují na útěk. Bývají u dětí, které nemají vytvořený vztah k domovu, mnohdy se jedná o jedince citově chladné s naprosto bezohledným chováním. Toulky jsou obvykle promyšlené, dítě si předem plánuje, kam půjde, vymyslí si detailní plán apod. Pokud se dítě dopustí toulky, je nutné po jeho nalezení podrobná lékařská prohlídka a následující terapeutická péče. Důležitá je i úzká spolupráce rodičů s odborníkem, aby zjistili příčinu, která vedla u dítěte k toulkám (18).

1.4.5 Krádeže

Lze chápat jako porušení normy respektu k vlastnictví jiné osoby nebo omezení jednoho z práv druhého člověka či společnosti. O krádeži můžeme hovořit pouze tehdy, když je dítě na takovém stupni rozumové vyspělosti, kdy je schopno chápat pojem vlastnictví a akceptovat normu chování, která vymezuje odlišný vztah k vlastním a cizím věcem. Je nutností, aby krádeže byly potrestány. Musíme získat maximum informací, abychom mohli dostatečně posoudit motivaci dítěte nebo adolescenta k tomuto jednání. Zajímá nás skutečnost, zda šlo o jednání individuální nebo v partě.

Některé krádeže mohou být spojeny i s projevem násilí, je tomu tak v případě loupeže a přepadení. Pro posouzení významu krádeže v souvislosti s narušením osobnosti dítěte je podstatný způsob provedení. Menší význam mají příležitostné, neplánované krádeže vyskytující se zejména u mladších dětí. V tomto případě se

jedná o impulzivní reakci, nezvládnutí aktuální potřeby vlastnit nějakou věc, která se jim líbí, aniž by o svém činu předem uvažovaly. Ve starším školním věku se vyskytují plánované a předem promyšlené krádeže, které bývají závažnějším projevem poruchy socializace (5, 13, 37).

1.4.6 Agresivní poruchy

Z pohledu psychologie agrese patří do zcela přirozeného repertoáru chování. Představuje velmi složitou problematiku, která zahrnuje širokou škálu rozmanitých jevů. Člověk může agresivně myslet, komunikovat, snít a bezpochyby také agresivně konat. V psychologii je tento pojem používán jako souhrnné označení pro rozličné formy chování. Důležité je rozlišovat mezi agresí a agresivitou. Agrese znamená vlastní pozorovatelné chování a agresivita označuje určitou vnitřní pohotovost k agresivnímu jednání. Agresivita tedy vyjadřuje vnitřní dispozice nebo osobnostní vlastnost (2).

Agresivní chování je porušení společenské normy spojené s omezováním základních práv druhých osob. Jde o nepřijatelný způsob vedoucí k uspokojování potřeb. Také může pojednávat o bezohledný výběr prostředků, které vedou k dosažení cíle i společensky proklamovaného. Agresivní chování může mít různé motivy, formy a projevy. Společensky nepřijatelný jev, který se objevuje v prostředí školy, v zájmových skupinách, pracovišti patří šikana (5, 36).

1.5 Legislativní vymezení ústavní výchovy

Ústavní péče o jedince s poruchou chování je zajišťována resortem MŠMT ČR a řídí se novelou zákona 109/2002 Sb., zákonem 383/2005 Sb. Tento zákon upravuje výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovnou péči ve školských zařízeních.

Další důležité zákony v oblasti ústavní výchovy je zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) a vyhláška č. 334/2003 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních **(8, 26, 32)**.

1.5.1 Sociálně právní ochrana dětí

Je zejména ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Sociálně - právní ochrana se zaměřuje především na děti, jejichž rodiče zemřeli nebo neplní své povinnosti, které vyplývají z rodičovské zodpovědnosti a nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti.

Dále se zabývá dětmi, které jsou ve výchově jiné fyzické osoby, případně vedou nemravný život, nepracují a zanedbávají školní docházku. Je rovněž zaměřena na děti, které požívají návykové látky, alkohol, žijí se prostitutí, dopouští se útěků nebo byl na nich spáchán trestný čin. Sociálně právní ochrana dětí poskytuje bezpečí dětem, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte **(23)**.

1.5.2 Právní vymezení předběžného opatření, ústavní a ochranné výchovy

Předběžné opatření

Návrh na předběžné opatření se podává podle § 76a Občanského soudního řádu 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů pouze v případě ohrožení života, resp. příznivého vývoje dítěte. Obecní úřad obce s rozšířenou působností respektive orgán sociálně právní ochrany dětí vydává návrh na toto opatření.

Je úkonem soudu před zahájením soudního řízení nebo během něj. Soud může toto opatření nařídit, je-li třeba, aby byly upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí mohl být ohrožen. Soud předběžné opatření vydává obvykle v případech, kdy se řeší akutní situace jedince, který se může ocitnout bez jakékoliv péče nebo je ohrožen na životě. Vždycky musí proběhnout soudní jednání o ústavní či ochranné výchově (8).

Ústavní výchova

Ústavní výchovu nařizuje dítěti soud v občanskoprávním řízení v případě, že jsou splněny podmínky § 46 zákona č. 94/2003, o rodině. Patří do systému zabezpečující péči o děti ve formě náhradní výchovné péče. Nařizuje příslušný soud podle zákona o rodině v občansko-právním řízení nezletilci do 18 let věku v případech, kdy jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo když rodiče z vážných důvodů nemohou dítě zabezpečit. Zejména jde tedy o výchovné a sociální důvody. Její trvání se odvíjí podle nutnosti, nejdéle však do dosažení zletilosti. Výjimečně může být prodloužena do 19 let, ale pouze se souhlasem jedince, kterého se to týká. Kdykoliv může být zrušena na základě žádosti zákonných zástupců, pokud pominuly důvody, kvůli kterým byla nařízena nebo pokud splnila svůj výchovný účel před dosažením zletilosti.

U dětí do tří let věku zabezpečují výkon ústavní výchovy zdravotnická zařízení (kojenecké ústavy) a u jedinců od 3 - 18 let jsou to školská zařízení. Ústavní výchova ze sociálních důvodů bývá zajišťována v dětských domovech, mimořádně v zařízení ústavní péče, kde jde o závažné kombinované postižení nebo těžkou mentální retardaci. Dětské domovy se školou a výchovné ústavy se zabývají výchovnými

příčinami. Ústavní výchova je opatřením, která nemá ze zákona trestný, ale nýbrž preventivní charakter **(9, 26, 39)**.

Ochranná výchova

O uložení ochranné výchovy rozhoduje soud podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění. Jedná se o ochranné opatření, které ukládá příslušný soud v občansko-právním řízení, spáchá-li dítě mezi 12 - 15 rokem věku čin, za který je možno dle trestního zákona uložit výjimečný trest. V trestním řízení se nařizuje ochranná výchova mladistvému mezi 15 - 18 rokem tehdy, jestliže podle rozhodnutí soudu splní svůj účel lépe než uložení trestu odnětí svobody **(45)**.

Realizuje se pouze ve speciálních školských výchovných zařízeních, zcela výjimečně u dětí do 15 let v dětském domově se školou. Trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dosažení zletilosti. Stejně jako ústavní výchova může být příslušným soudem prodloužena až do 19 let a to pokud nespĺnila svůj účel **(26, 32, 39)**.

1.5.3 Systém školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Dle příslušného zákona č. 109/2002 Sb. jsou pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy zřizovány diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. Převážně v naprosté většině jde o státní zařízení. Tvoří základ převýchovného procesu a řadí se do tzv. sekundární prevence poruch chování. Základním východiskem je zajišťovat nezletilé osobě ve věku od 3 do 18 let, případně osobě zletilé, na základě rozhodnutí soudu o ústavní či ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jejího zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělání **(9, 39)**.

Hlavní prioritou pro všechna školská zařízení musí být princip pomoci a ochrany dítěte, nikoliv plánovaný trest, který je spojen se společenskou diskriminací. Zařízení se snaží zajistit kvalitní a bezpečné podmínky pro vývoj dětí umístěných mimo vlastní rodinu. Současná situace školských zařízení pro výkon ústavní

a ochranné výchovy se v mnohých případech stále od těchto požadavků značně odlišuje **(9)**.

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav provádí diagnostické, výchovně vzdělávací, terapeutické, organizační, metodické a koncepční úkoly. Svěřenci jsou rozmisťováni na základě výsledků komplexního speciálně pedagogického, psychologického a sociálního vyšetření, s přihlédnutím k jejich zdravotnímu stavu. Důležitým požadavkem je stabilizovat přijaté děti a přizpůsobit je k podmínkám ústavní výchovy, včetně upevnit hygienické, režimové a výchovné návyky **(9, 10)**.

Pobyt v diagnostickém ústavě může nařídít soud nebo může být dobrovolný. Pokud jde o dobrovolný pobyt, předkládá se trojstranná dohoda mezi vedoucím ústavu, rodiči svěřence a svěřencem samým **(10, 19)**.

Diagnostický ústav poskytuje po dobu nezbytně nutnou, maximálně však po dobu tří pracovních dnů, péči dětem a mladistvým s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou, zadrženým na útěku z jiných zařízení. Rozhoduje o přemístění svěřence mezi zařízeními náhradní výchovné péče na svém územním obvodu **(9, 41)**.

Dětský domov

Zajišťuje výkon ústavní výchovy u svěřenců bez závažných poruch. V dětském domově je základní organizační jednotkou koedukovaná rodinná skupina dětí zpravidla různého věku a pohlaví. Plní ve vztahu k svěřencům zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Je určený pro děti ve věku od 3 do 18 let, v odůvodněných případech do ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do 26 let.

Mohou zde být i přijímány nezletilé matky spolu se svým dítětem. Struktura, denní režim, způsob komunikace a hospodaření se svěřenými prostředky, má za úkol přizpůsobit dětský domov co nejvíce zvyklostem běžné rodiny. Pobyt svěřence v tomto zařízení může být ukončen soudním rozhodnutím o zrušení ústavní výchovy, dosažením zletilosti nebo přemístěním do jiného typu zařízení **(10, 39)**.

Dětský domov se školou

Jedná se o speciální školské zařízení, pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy dětí mající závažné poruchy chování nebo z důvodu aktuálního psychického oslabení vyžadují specifickou výchovně léčebnou péči. Účelem je zajišťovat komplexní péči o děti zpravidla ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky.

Zařízení slouží rovněž pro nezletilé matky s dětmi, které vzhledem svému chování nesplňují podmínky pro přijetí do dětského domova. Pakliže po ukončení povinné školní docházky pokračuje závažná porucha chování a dítě se nemůže vzdělávat ve střední škole mimo zařízení, neuzavře pracovní právní vztah nebo není-li zrušena ústavní výchova, je přeřazeno do výchovného ústavu **(9, 26, 39)**.

Výchovný ústav

Do výchovného ústavu jsou umístováni děti starší 15 let na základě rozsudku soudu, který jim nařídil ústavní výchovu, na základě soudního usnesení o předběžném opatření v ústavu nebo po dohodě s rodiči. Je možné zde i umístit dítě starší 12 let pokud má uloženou ochrannou nebo ústavní výchovu a jeho chování je natolik závažné, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. V rámci své koncepce poskytují výchovnou, vzdělávací a sociální péči. Svěřenci jsou rozdělení do výchovných skupin, jejíž počet se pohybuje od 5 - 8 dětí **(10, 19)**.

Součástí výchovného ústavu je škola, která poskytuje podle potřeby možnost ukončení povinné školní docházky a další střední vzdělávání. Nejčastěji je zřizována praktická škola, odborné učiliště a střední odborné učiliště. Pro svěřence, kteří mají ukončenou povinnou školní docházku a na budoucí povolání se již nepřipravují, může být zřízena samostatná výchovná skupina se zaměřením na pracovní činnosti. Pobyt ve výchovném ústavu končí dosažením zletilosti nebo může být ukončen soudním rozhodnutím **(26, 39)**.

1.6 Charakteristika Výchovného ústavu v Novém Jičíně

Výchovný ústav v Novém Jičíně je speciální školské zařízení, které se zaměřuje na výchovu a vzdělávání mladistvých chlapců od 15 do 18 let. Do zařízení jsou přijímáni jedinci jen na základě rozhodnutí soudu o ústavní nebo ochranné výchově.

V permanentním provozu je zajišťována komplexní péče včetně vzdělávacího procesu v učebních oborech. Teoretická i praktická výuka je uskutečňována v areálu zařízení v oborech - tříletý zámečnický, dvouletý zednický, dvouletý stolařský a dvouletý malířský, natěračský. V dílenské budově připravuje žáky na jejich případné povolání 8 učitelů praktického vyučování a v části hlavní budovy - škole, vyučuje všeobecně vzdělávací a odborné předměty 5 učitelů. Mimoškolní činnost zajišťuje 14 skupinových vychovatelů a vedoucí vychovatel. Pro pedagogickou práci u jedinců s poruchou chování, je nutné speciálně pedagogické vzdělání a psychologické vyšetření umožňující práci s těmito jedinci. V systému práce jsou zastoupeni, odborní pracovníci, psycholog, psychoterapeut, sociální pracovníci, zdravotní sestra a další dle potřeby. Vnitřní řád je základním dokumentem tohoto zařízení. Dne 1. 3. 2006 bylo uvedeno do provozu oddělení, pro chlapce s nařízenou ochrannou výchovou s celkovou kapacitou 11 lůžek (42).

1.6.1 Postup při přijímání, přemístování a propouštění dětí (mladistvých)

Svěřenci jsou přijímáni výhradně prostřednictvím spádového diagnostického ústavu. Ředitel nebo jím pověřený pracovník přijímá nové chlapce a zároveň provádí vstupní pohovor pro případnou korekci v zařazení do učebního oboru, pro posouzení osobních problémů chlapce, žádostí a zájmů. Chlapce seznámí se základní charakteristikou zařízení, právy a povinnostmi, které by měl dodržovat. Vedoucí vychovatel přijímaného chlapce zařadí do výchovných skupin. Jeho dva skupinové vychovatelé seznámí chlapce s vnitřním řádem, ostatními ústavními pravidly a normami, včetně každodenního režimu.

Hospodářka společně se vychovateli zajistí veškeré potřebné materiální zabezpečení. Zdravotní sestra provede základní vyšetření a zajistí nezbytné podklady pro další zdravotní péči. Práce psychologa spočívá ve zpracování aktuálního

psychologického nebo psychiatrického šetření a provede základní šetření v rámci drogové prevence. Sociální pracovníci zajistí možné kontakty s rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu a spolupracují s orgánem sociálně právní ochrany dětí. Třídní učitelé a učitelé praktického vyučování obeznámí chlapce s ustanoveními, které jsou dané pro teoretickou a praktickou výuku a poskytnou všechny potřebné informace dle zájmu a potřeb žáka (3).

1.6.2 Organizace výchovně vzdělávací činnosti v zařízení

V návaznosti na program osobního rozvoje reflektující zmapovanou minulost i současnost chlapce, se stanoví další pracovní a osobnostně rozvojové cíle z hlediska dlouhodobého působení. Stav dosahovaných výsledků se průběžně sleduje a zaznamenává. Pozitivní i negativní výstupy musí být přesně vyjádřeny a to se týká i bezpochyby výchovných opatření. Zásadním prvkem pro rozvoje chlapců, je realita současného života a přímý kontakt se společenským okolím, mimo jiné spolupráce s rodiči, pokud je to možné.

Je nutno věnovat výraznou pozornost maximálnímu zapojení chlapců, do různorodé a motivující činnosti i umožnění smysluplného využití volného času. Významným prostředkem jsou cílené činnosti zaměřené na orientaci dětí v situacích, kde selhávají, na spouštěcí mechanismy a příčiny které k tomu vedly a na klady i zápory z toho plynoucí (3).

1.6.3 Oddělení ústavní a ochranné výchovy

V oblasti mimoškolní výchovy je cíleně působeno na chlapce v jednotlivých složkách výchovy a to formou besed, návštěv akcí, kvízů a soutěží zaměřených zejména na rozvíjení osobnosti, zdravotní výchovy a konkrétních výchovných činností směřujících k procesu resocializace a získání praktických zkušeností pro vstup do samostatného života po opuštění ústavů. Úkoly jsou zahrnuty v týdenních plánech a realizují se v nejrůznějších oblastech. Svěřenci jsou seznamováni běžnými povinnostmi a úkoly, které je budou čekat po opuštění ústavu. Denně je vyžadováno dodržování společenského chování a zdvořilostí na veřejnosti. Významným prvkem

resocializace bývá brigádnická činnost, kde mají svěřenci možnost získávat praktické zkušenosti z oboru. Velký důraz je kladen na možnost pobytu v přírodě, čemuž jsou přizpůsobeny soutěže a hry.

V oblasti sportu je věnována pozornost především na skupinových a sportovních akcí. Svěřenci aktivně využívají krytý bazén, halu na bruslení, saunu a jiná sportoviště. Mimoškolní zájmová činnost nabízí řadu kroužků, z nichž nejvyužívanější je kroužek výpočetní techniky, za zmínku stojí kroužek vaření, kde se svěřenci učí připravit nejrůznější jídla. Dále jsou zde výtvarný, střelecký, cyklistický, hudební kroužek a environmentální výchova **(44)**.

2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1 Cíl práce

Cílem této práce je zjistit příčiny, které vedou k útekům z Výchovného ústavu v Novém Jičíně.

2.2 Výzkumné otázky

Na základě stanoveného cíle byly vytvořeny následující výzkumné otázky.

1. Jaká je nejčastější příčina útěku z výchovného ústavu.
2. V jakém ročním období je zaznamenán nejvyšší počet úteků.

3 METODIKA

3.1 Metodický postup

Výzkum této bakalářské práce byl prováděn kvantitativní formou. Technikou sběru dat byl dotazník, který bývá určen výzkumnými otázkami (29). Byl zaměřený na zjištění nejčastějších příčin útěků.

Dotazník se skládal celkem z 13 otázek, Z toho 1. otázka zjišťovala věkové rozmezí a zbylé otázky se zabývaly problematikou útěků. Byly vytvořeny 3 otázky polootevřené a 10 otázek uzavřených, které nabízely výběr z několika možných odpovědí. U některých otázek mohli respondenti zvolit více variant odpovědí.

Další technikou byla sekundární analýza dat, která zkoumala počet útěků za jednotlivá časová období v letech 2007 - 2010. V rámci sekundární analýzy, byl pořízen výpis útěků chlapců od roku 2007 - 2010, ze kterého byly použity informace výhradně pro účely výzkumu této práce.

Ke zpracování dat byl použit program Microsoft Word pro zpracování textu a Microsoft Excel pro následné vytvoření tabulek a grafů.

3.2 Charakteristika zkoumaného souboru

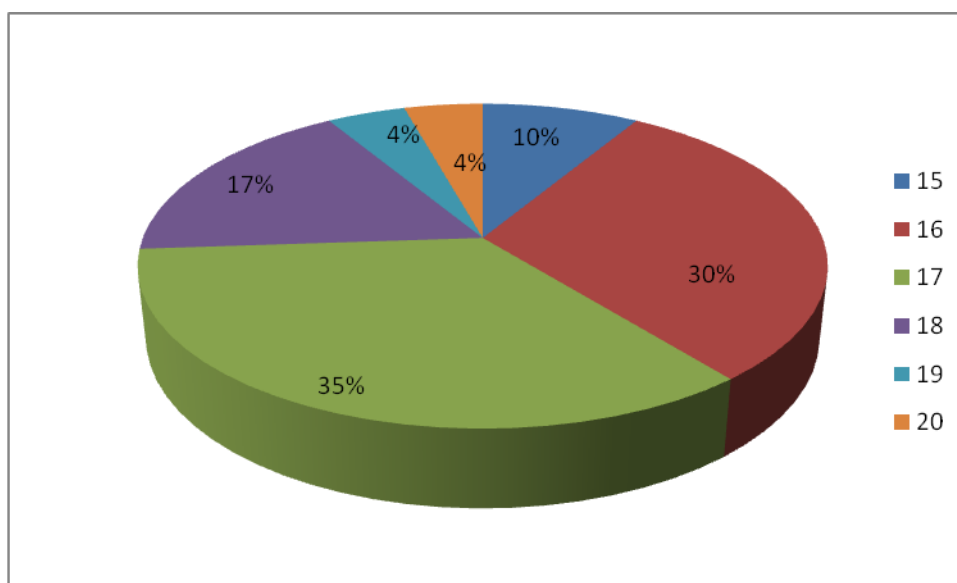
Dotazníkové šetření bylo provedeno ve Výchovném ústavu v Novém Jičíně v měsíci duben. Respondenti tvořili svěřenci mužského pohlaví výše zmiňovaného ústavu. Vzhledem k nestabilnímu počtu svěřenců, bylo přítomno v ústavu 23 svěřenců a všichni přítomni se dotazníkového šetření zúčastnili. Návratnost byla tedy 100 %. Při výzkumu byl osloven skupinový vychovatel pan Bc. Petr, který byl náležitě informován jakou formou vést dotazníkové šetření. Bylo nezbytné, aby u svěřenců byl vyškolený pracovník, který jim pomáhal při vyplňování dotazníků.

4 VÝSLEDKY

4.1 Zpracování dotazníků

Graf 1. Věk respondentů

Graf k otázce č. 1

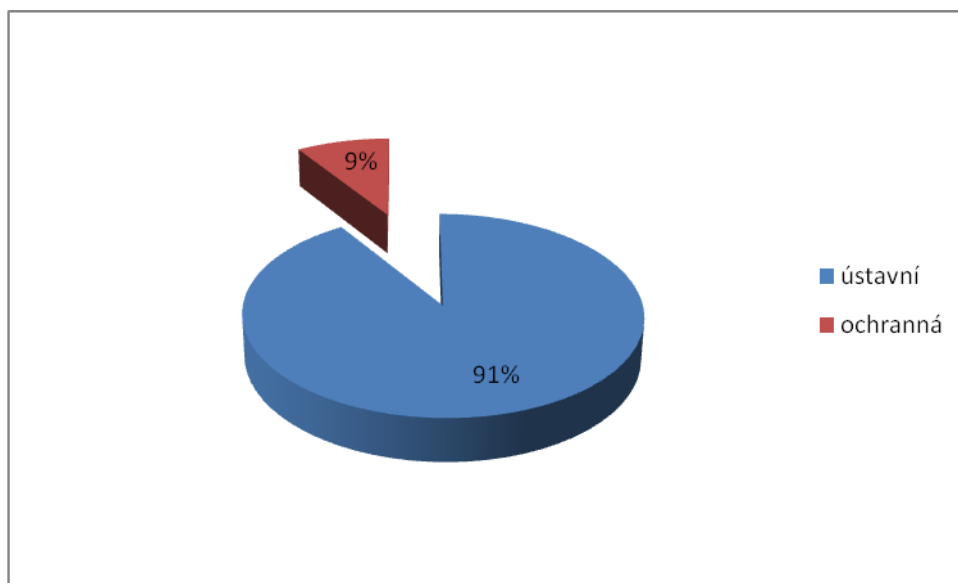

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 1 znázorňuje věk respondentů ve Výchovném ústavu v Novém Jičíně. Z 23 tázaných respondentů je nejvyšší procentuální zastoupení tvořeno svěřenci v rozmezí 16 - 17 let. Vyšší věk je v ústavu poměrně výjimkou, neboť svěřenci často po dovršení 18 roku, kdy jim končí ústavní případně ochranná výchova, z ústavu odcházejí. Rovněž 10 % zastoupení 15letých není příliš vysoké a tvoří jej pouze 2 svěřenci.

Graf 2. Soudem nařízená výchova

Graf k otázce č. 2

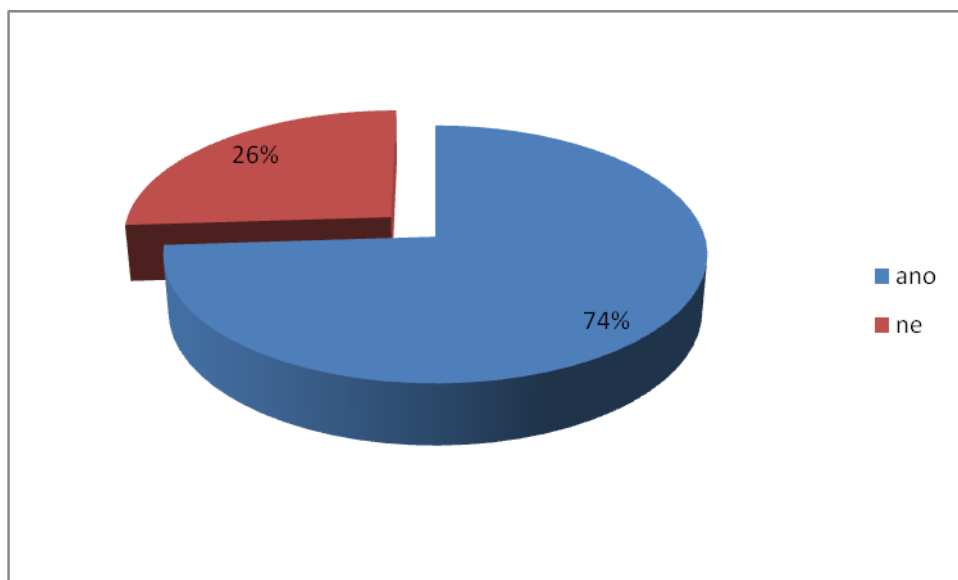

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 2 rozebírá množství respondentů, kteří mají nařízenou ústavní a ochrannou výchovu. Z grafu vyplývá, že 91 % (21) oslovených mělo soudem nařízenou ústavní výchovu a zbylých 9 % (2) výchovu ochrannou.

Graf 3. Jeden nebo více útěků

Graf k otázce č. 3

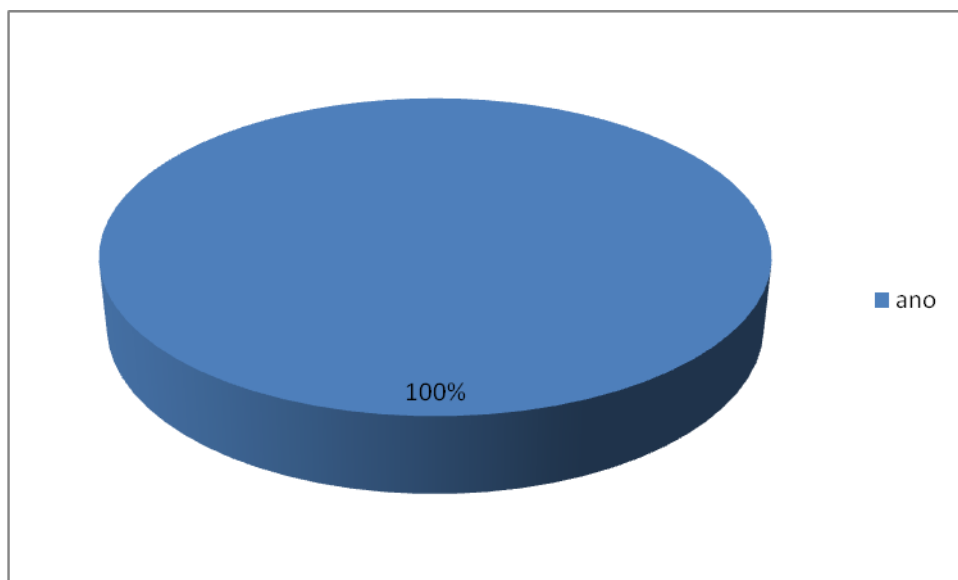

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 3 poukazuje na to, že 74 % (17) respondentů z celkového počtu (23) se jednou případně opakovaně dopustili útěku z výchovného ústavu. Pouze 26 % (6) respondentů ze zařízení nikdy neutekli a s útěkem zkušenosti nemají.

Graf 4. Plánovanost útěku

Graf k otázce č. 4

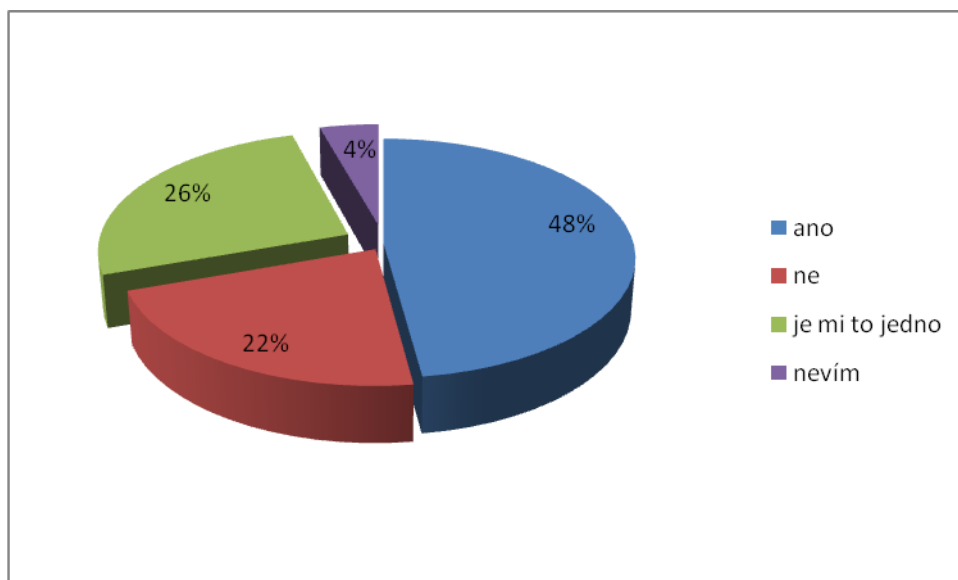

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 4 zobrazuje 100 % plánovanost útěku. Všichni respondenti (17), kteří se dopustili jednoho nebo více útěku ze zařízení, měli předem tento útěk naplánovaný a vyloučilo se náhlé zkratkovité jednání popřípadě jiné důvody směřující k útěku.

Graf 5. Informovanost o Výchovném opatření za útěk

Graf k otázce č. 5

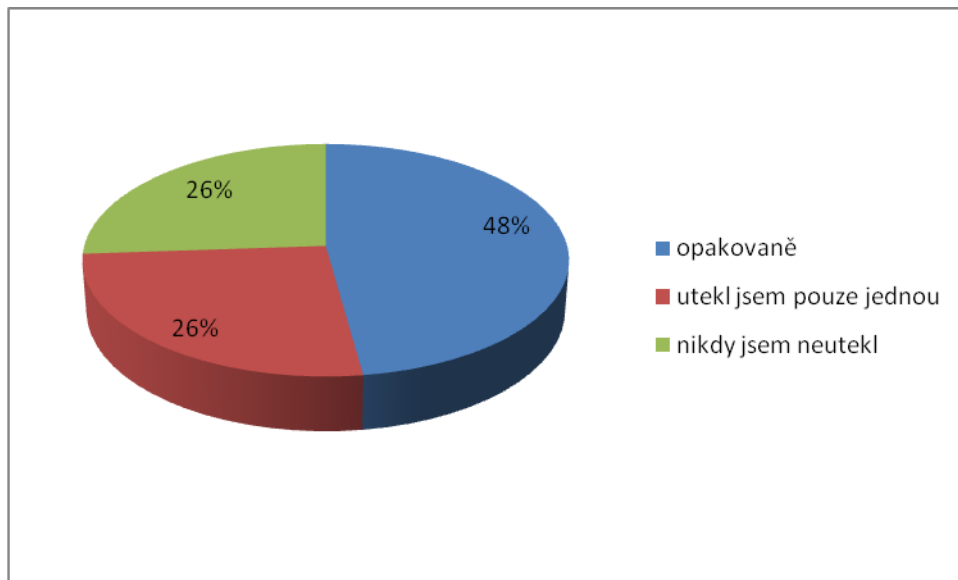

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 5 znázorňuje, jak jsou respondenti dostatečně informováni o možnostech výchovného opatření, které jim hrozí v případě, že se dopustí útěku. Z grafu vyplývá, že 48 % (11) respondentů si je vědoma určité formy výchovného opatření, 26 % (6) respondentů vůbec neřeší, zda budou za útěk potrestáni a 22 % (5) si myslí, že potrestáni nebudou. Pouze 4 % (1) respondentů neví o možnostech výchovného opatření.

Graf 6. Množství útěku

Graf k otázce č. 6

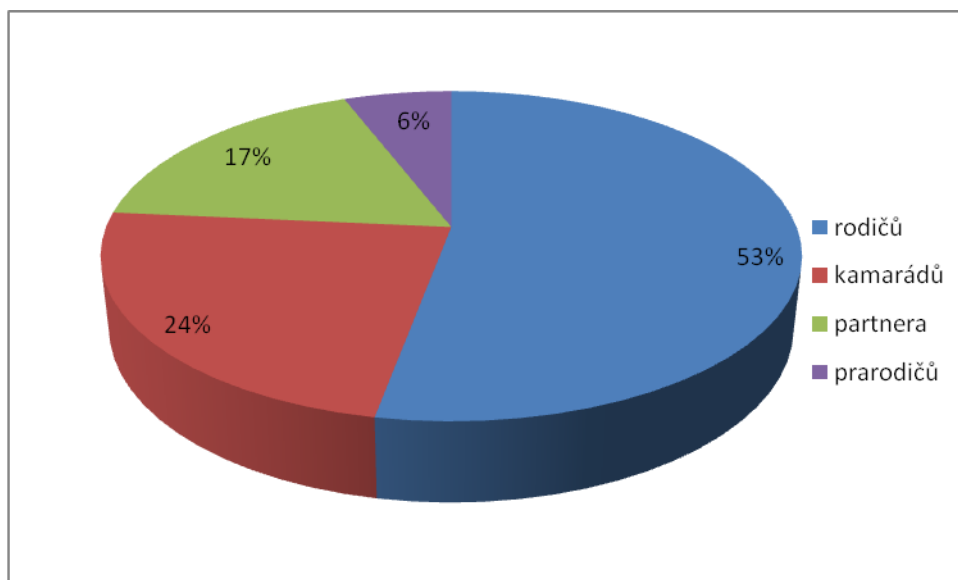

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 6 se zabývá respondenty, kteří mají zkušenosti s útekem a zda jsou jejich útěky opakované nebo šlo pouze o jeden útek. Na tuto otázku odpovídali všichni zúčastnění respondenti (23). Opakující se útěky ze zařízení se vyskytují u 48 % (11) respondentů, což je převážná většina těch, kterých se dopouštějí pravidelných útěku. Respondenti, kteří byli na útěku pouze jednou, tvoří 26 % (6) a nikdy ze zařízení neuteklo rovněž 26 % (6) zúčastněných.

Graf 7. Místo pobytu na útěku

Graf k otázce č. 7

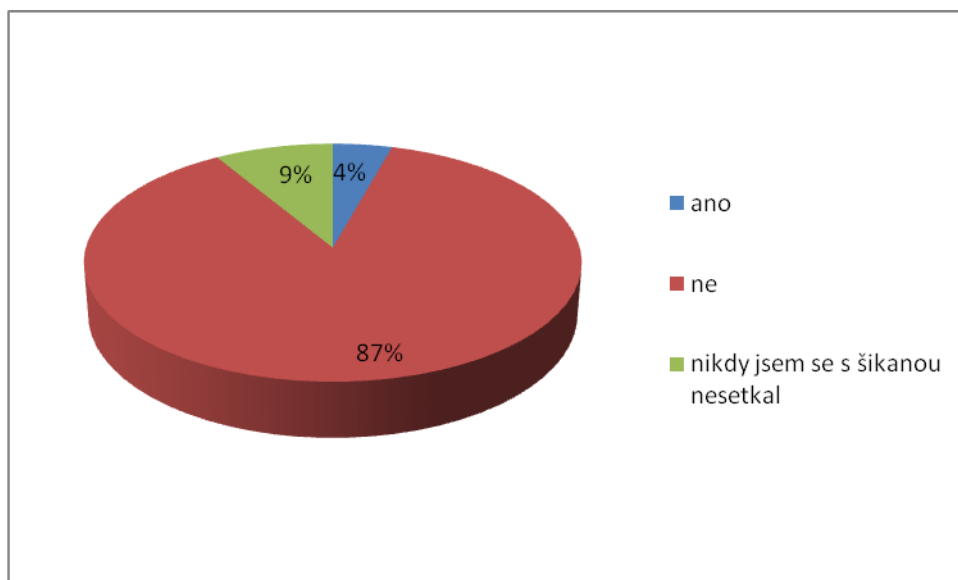

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 7 zobrazuje místa, u koho se respondenti nejčastěji zdržují, pokud utečou ze zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy. Měli na výběr z několika možných odpovědí. Nejvíce respondentů 53 % (9), kteří utekli, pobývali u svých biologických rodičů. U svých kamarádů přespávali 4 respondenti tj. 24 %. Svého partnera vyhledalo 17 % (3) respondentů a zbylých 6 % (1) se zdržovalo u svých prarodičů. Ostatní příbuzné respondenti, kteří se pohybovali na útěku, nevyhledávali.

Graf 8. Šikana jako důvod k útěku

Graf k otázce č. 8

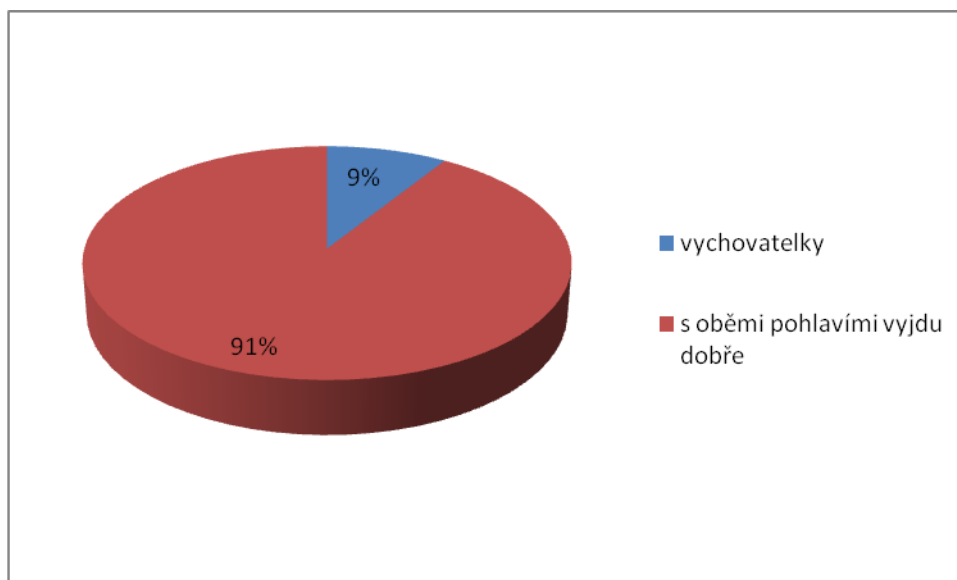

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 8 poukazuje na 87 % (20) oslovených respondentů, kterých se shodlo na tom, že šikana nebyla potencionálním důvodem vedoucí k útěku ze zařízení. Se šikanou ve výchovném ústavu se nikdy nesetkalo 9 % (2) respondentů. Šikana ze strany svěřenců dovedla k útěku 4 % (1) respondenta.

Graf 9. Vychovatelé v zařízení

Graf k otázce č. 9

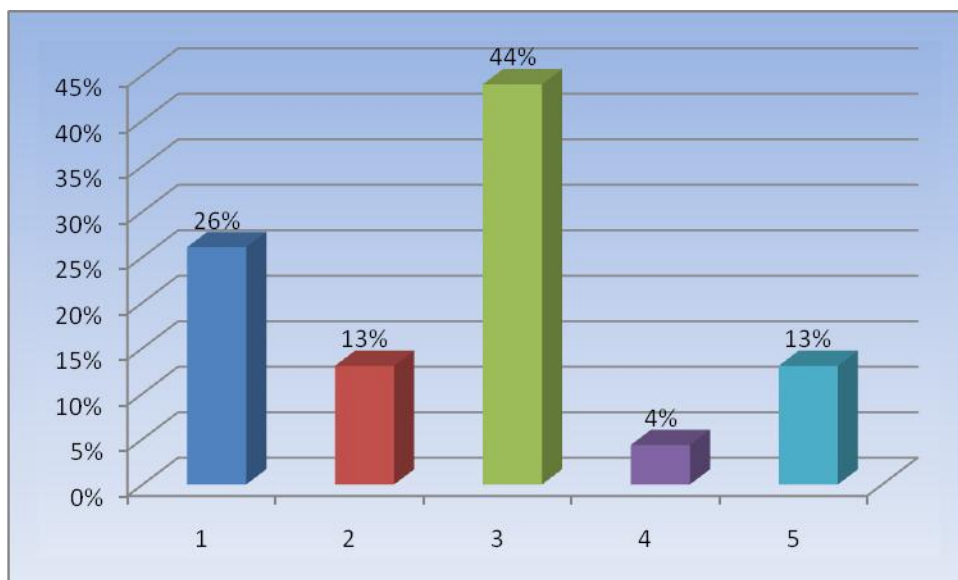

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 9 zobrazuje oblíbenost dvou odlišných pohlaví, které ve výchovném ústavu pracují. Respondentům byla položena otázka, jestli si více rozumí s mužským nebo s ženským pohlavím. Z grafu jasně vyplývá, že respondenti vnímají mužský i ženský element v zařízení stejnou mírou a výrazné rozdíly mezi těmito pohlavími nejsou. Podkládá to i výsledek, který poukazuje na to, že 91 % (21) respondentů vychází v zařízení s oběma pohlavími přibližně stejně. S ženským pohlavím si více rozumí jen 9 % (2) a mužské pohlaví nepreferuje žádný s respondentů.

Graf 10. Spokojenost s prací vychovatelů

Graf k otázce č. 10

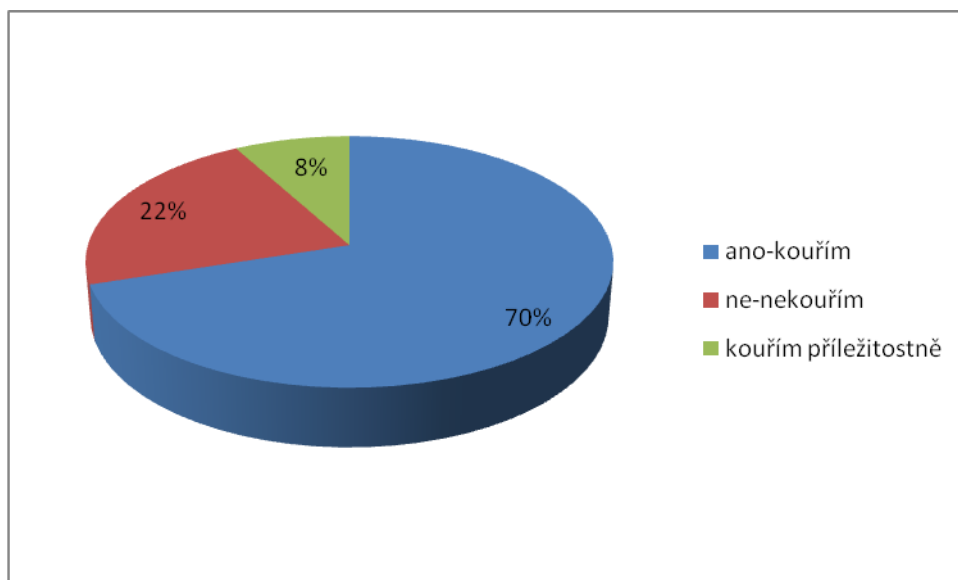
Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 10 znázorňuje, jak jsou respondenti spokojeni s prací vychovatelů v zařízení. Respondenti měli ohodnotit známkou 1 - 5 práci vychovatelů ve vztahu k nim. Znamka 1 představovala nejvyšší možné ohodnocení a 26 % (6) respondenti tímto vyjádřením dali najevo, že s přístupem vychovatelů nemají žádné problémy a jsou s nimi výrazně spokojeni. Znamka 2 byla označena 13 % (3) a vystihovala mírnou spokojenost ze strany respondentů.

Naopak nejvíce respondentů 44 % (10) dalo vychovatelům za jejich práci známku 3 a vyjádřili tím, že jsou průměrně spokojeni s prací vychovatelů. Znamku 4 dal pouze 1 (4 %) respondent. Výrazně nespokojení s vychovateli bylo 13 % (3) respondentů, kteří oznámkovali vychovatele pětkou.

Graf 11. Tabakismus

Graf 11 k otázce č. 11

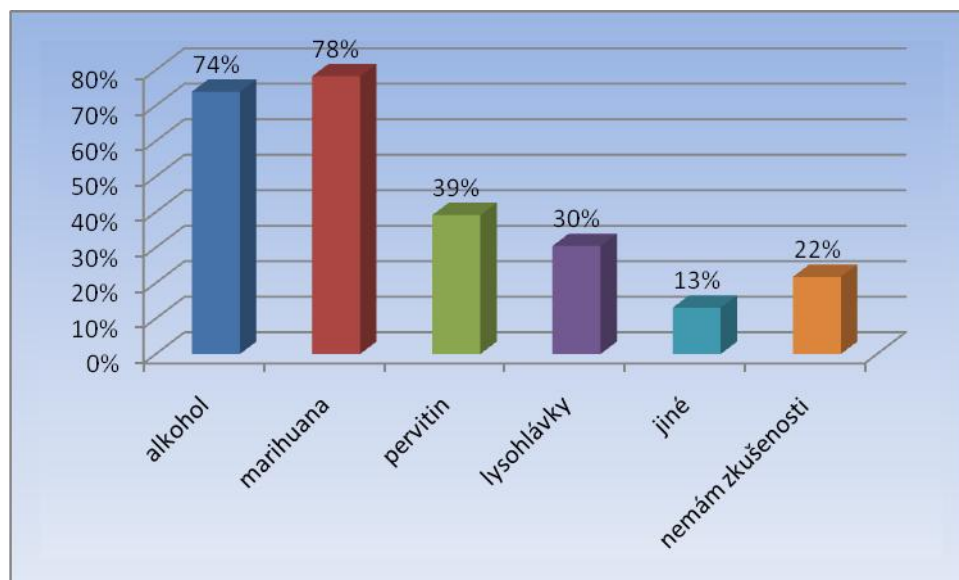

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 11 zobrazuje zkušenosti s tabakismem. Graf jasně dokládá, že v zařízení se nachází převaha 70 % (16) kouřících respondentů. Vzhledem k tomu, že 74 % respondentů nedosáhla ještě zletilosti, je to poměrně vysoký počet aktivně kouřících respondentů. Příležitostných kuřáků se nachází v zařízení 8 % (2) a respondenti, kteří nekouří, tvoří zbylých 22 % (5).

Graf 12. Zkušenosti s omamnými a psychotropními látkami

Graf k otázce č. 12

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 12 ukazuje, s jakými omamnými a psychotropními látkami respondenti experimentují, případně experimentovali. Respondenti si mohli u tohoto typu otázky vybrat více možných odpovědí, nebo pokud zde nebyla látka, se kterou mají zkušenost, měli možnost ji uvést.

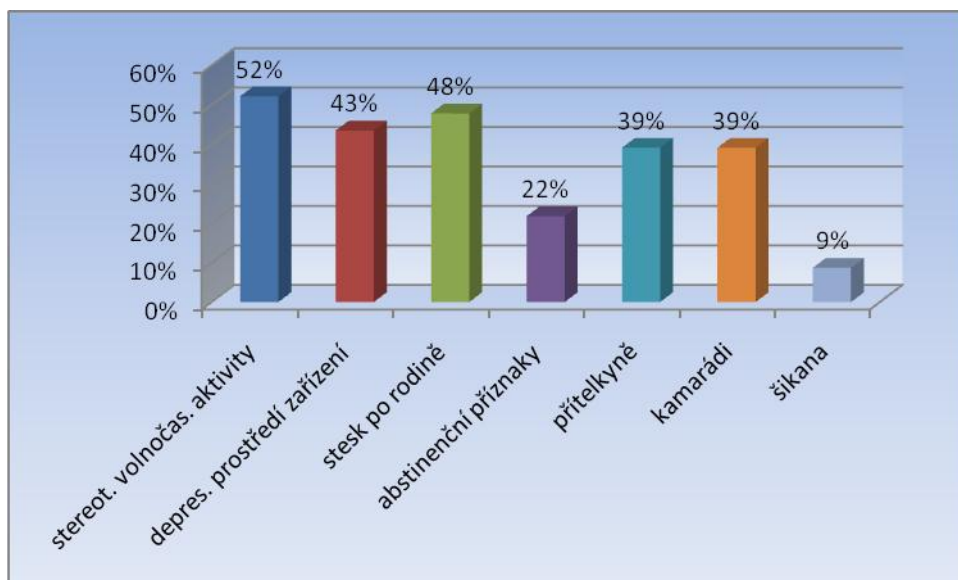
V popředí vyčnívají marihuana a alkohol. S marihuanou má zkušenosti 78 % (18) respondentů a alkohol vyzkoušelo 74 % (17) respondentů. Stimulační drogu (pervitin) zkusilo 9 (39 %) a lysohlávky zkusilo 30 % (7) respondentů.

Heroin, plyn, hašiš, crack, LSD, a extázi, byly drogy, které uvádělo 13 % (3) respondentů do možnosti jiných drog.

Z celkového počtu 23 zúčastněných bylo 22 % (5) respondentů, kteří neměli žádnou zkušenost s užíváním výše zmiňovaných látek.

Graf 13. Příčiny směřující k útekům

Graf k otázce č. 13

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 13 zobrazuje příčiny, které vedou k útekům ze zařízení výchovného ústavu v Novém Jičíně. Respondenti měli odpovědět, co je přimělo k útěku a případně ti, kteří nikdy ze zařízení neutekli, odpovídali, které z uvedených možností mohou k útekům nasvědčovat.

Nejvíce respondentů 52 % (12) označilo stereotypní nabídky volnočasové aktivity pedagogů, 48 % 11 respondentů si myslí, že stesk po rodině je dalším důvodem k útěku. Depresivní prostředí zařízení přispívá k útekům u 43 % (10) tázaných. Abstinenční příznaky po omamných a psychotropních látkách nutí 22 % (5) respondentů k útěku.

Shodnému počtu respondentů 39 % (9) chybí nejvíce přítelkyně a kamarádi a to je potenciaální důvod vedoucí k útěku. Pouze 9 % (2) si myslí, že šikana byla nebo mohla být příčinou k útěku ze zařízení.

4.2 Zpracování dat

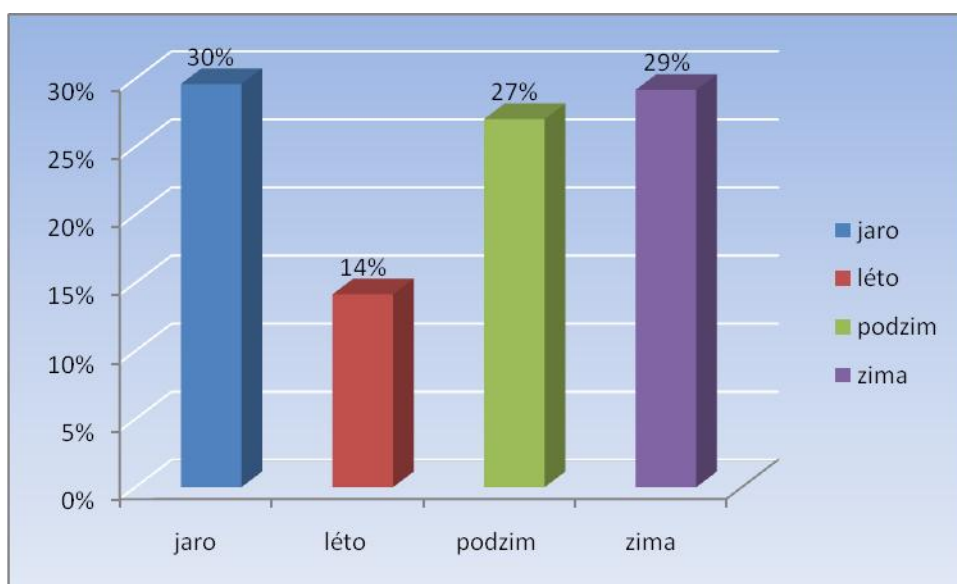
Následující studie byla zaměřena na roční období, ve kterém se respondenti nejvíce dopouštějí útěků. Bylo zkoumáno období od roku 2007- 2010.

Tabulka 1. Počet útěků za rok 2007

útěky	měsíc											
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Počet útěků	43	17	20	17	32	10	6	17	24	23	16	8

Zdroj: VÚ Nový Jičín

Graf 14. Útěky za rok 2007

Zdroj: VÚ Nový Jičín

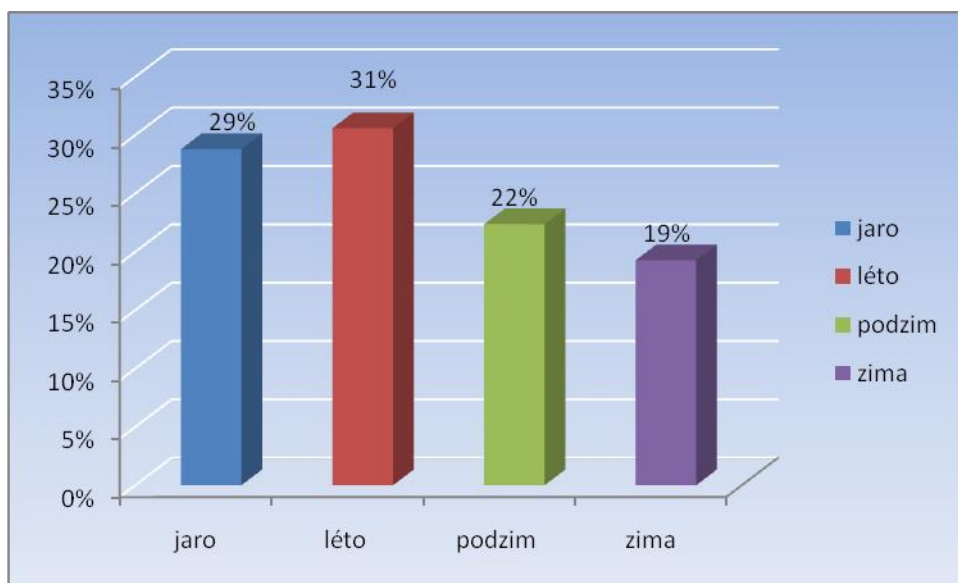
Graf 1 zobrazuje 4 roční období a procentuální počet útěků za jednotlivá období. V roce 2007 bylo zaznamenáno nejméně útěků v létě a to pouhých 14 % (33). Naopak jaro 30 % (69), podzim 27 % (63) a zima 29 % (68) vykazují téměř shodným procentuálním počtem. Celkem bylo v roce 2007 evidováno 233 útěků.

Tabulka 2. Počet útěků za rok 2008

útěky	měsíc											
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Počet útěků	30	22	31	47	34	38	33	48	31	35	17	23

Zdroj: VÚ Nový Jičín

Graf 15. Útěky za rok 2008

Zdroj: VÚ Nový Jičín

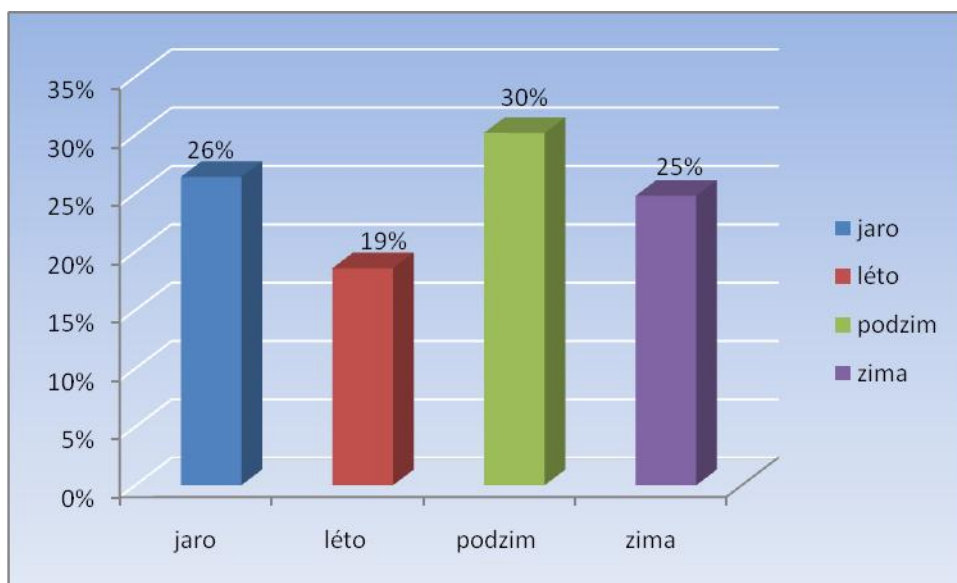
Graf 2 znázorňuje útěky za rok 2008. Nejvíce útěků 31 % (119) se dopustili respondenti v letních měsících a na jaře bylo nahlášeno 29 % (112) útěků. V podzimních měsících a v zimě byl zaznamenán mírný pokles. V těchto dvou obdobích bylo celkem 162 útěků, z toho 22 % (87) na podzim a 19 % (75) v zimě. Celkem bylo v roce 2008 evidováno 389 útěků.

Tabulka 3. Počet útěků za rok 2009

útěky	měsíc											
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Počet útěků	30	52	36	41	21	33	16	20	36	23	53	10

Zdroj: VÚ Nový Jičín

Graf 16. Útěky za rok 2009

Zdroj: VÚ Nový Jičín

Graf 3 znázorňuje procentuální podíl útěků za rok 2009. Z Grafu je patrné, že nejvíce útěků 30 % (112) bylo hlášeno na podzim. V období jarních a zimních měsících byl zaznamenán téměř shodný počet útěků. Na jaře tvořily útěky 26 % (98) a v zimě 25 % (92). Nejméně útěků 19 % (69) oznámili pracovníci výchovného ústavu na Policii ČR v letních měsících.

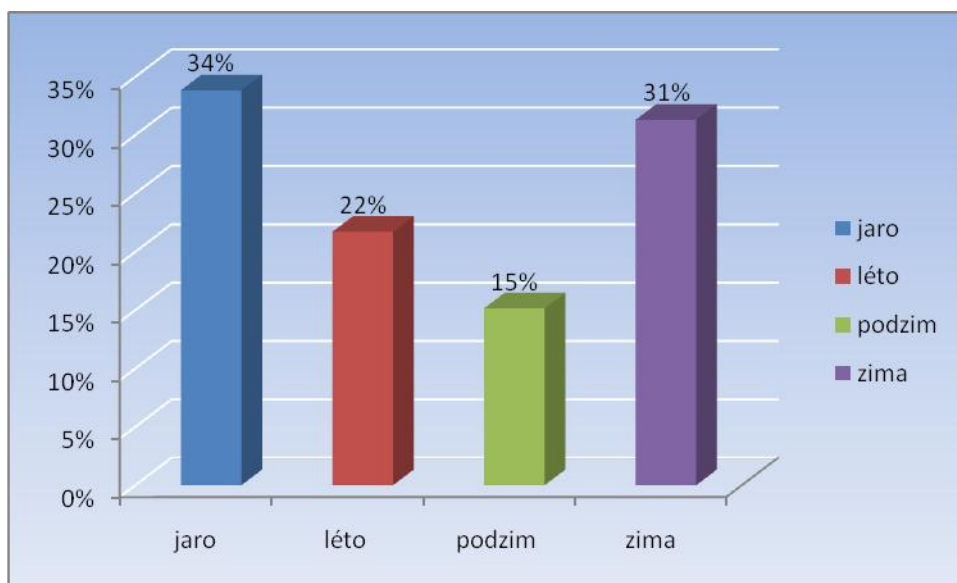
Celkem bylo v roce 2009 evidováno 371 útěků.

Tabulka 4. Počet útěků za rok 2010

útěky	měsíc											
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Počet útěků	26	26	12	29	26	16	15	11	7	6	17	6

Zdroj: VÚ Nový Jičín

Graf 17. Útěky za rok 2010

Zdroj: VÚ Nový Jičín

Graf 4 zobrazuje útěky za roční období 2010. V tomto období bylo ohlášeno nejvíce útěků na jaře 34 % (67) a v zimě 31 % (62). V letních měsících bylo zaznamenáno 22 % (43) útěků a nejméně útěků 15 % (30) se dopustili respondenti v podzimních měsících.

Celkem bylo v roce 2010 evidováno 198 útěků.

5 DISKUZE

Předmětem této bakalářské práce bylo zjistit, které příčiny vedou svěřence z Výchovného ústavu v Novém Jičíně k útěku. V souvislosti s touto problematikou byly stanoveny dvě výzkumné otázky. První otázka se zabývala konkrétními příčinami, které se podílejí na útěku. Druhá otázka směřovala na roční období, ve kterém dochází nejvíce k útěkům.

Výzkum byl proveden ve Výchovném ústavu v Novém Jičíně, což je zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Ve výzkumu byly použity 2 techniky sběru dat. Dotazník byl zcela anonymní a skládal se z 13 otázek, které byly koncipovány k okolnostem útěku. Druhou technikou byla zvolena sekundární analýza dat, zkoumající počet útěku za jednotlivá roční období v letech 2007 - 2008. Vzhledem k tomu, že se jednalo o zařízení výhradně pro chlapce, tvořil zkoumaný soubor 100 % (23) podíl mužského pohlaví.

Věkové rozmezí se v zařízení pohybovalo od 15 - 20 let. Nejvíce se v zařízení nacházelo 17letých respondentů, těch bylo 35 % (8), za nimi následovalo 30 % (7) 16letých respondentů. Nejmenší zastoupení 9 % (2) byli respondenti, dosahující let zletilosti. Respondenti, kteří dovršili plnoletosti a byli v zařízení na dohodu, tvořili 25 % (6) z celkového počtu (viz Graf 2).

Jak již bylo výše zmíněno, jedná se o zařízení uzpůsobené pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Převážná část respondentů 91 % (21), vykonává soudem nařízenou ústavní výchovu a pouze 2 respondenti (9 %) ochrannou výchovu (viz Graf 3).

Důležité bylo zjistit, kolik respondentů má zkušenost s útekem či nikoliv. Martínek (18) uvádí, že útěky mohou být projevem jednak psychického onemocnění, ovšem častěji bývají způsobeny špatnou adaptací dítěte nebo nevhodným prostředím, kde vyrůstá. Dále uvádí, že tyto podněty mohou u respondentů působit negativně na jejich osobnost a jejich reakce může být provázena útekem ze zařízení.

Vyhodnocením bylo zjištěno, že 17 (74 %) respondentů, se někdy dopustila útěku ze zařízení. Zda se jednalo o útěk krátkodobý nebo dlouhodobý, nebylo

v kompetenci otázky. Nicméně pokud se zamyslíme, že pouhých 8 (26 %) respondentů nikdy ze zařízení neuteklo, je v zásadě nutné hledat příčiny, které způsobují tak vysoký počet jedinců, kteří se dopouštějí útěku (viz Graf 3).

Zarážející ovšem zůstává, že všichni respondenti, kteří jednou nebo opakovaně utekli, si předem útěk plánovali. Dá se konstatovat, že si respondenti svůj útěk předem naplánují, promyslí a posléze využijí příhodnou situaci na cestě za svobodou. Tím se zcela vyloučila možnost, že tyto útky bývají spojené s náhlou emoční nestabilitou. Stejně tak podle Martínka (18) bývají toulky většinou promyšlené, dítě si předem plánuje, kam půjde a vymyslí si přesný detailní plán útěku.

Ve většině případů pokud dojde k útěku, nemá jedinec u sebe skoro žádné peníze ani jídlo a je zcela jasné, že se bude muset dopustit nějaké trestné činnosti, nejčastěji formou krádeže. Králová (11) uvádí, že hlavně mladiství se na svých cestách k domovu dopouštějí různé trestné činnosti, jako jsou například kapesní krádeže, krádeže zboží v obchodech nebo provádějí vloupání do domů, bytů a chat (viz Graf 4).

Převážná většina jedinců v zařízení, kteří se dopustili útěku, si nejenom tento čin předem plánovali, ale páchají ho opakovaně s vědomím, že se dopouštějí maření soudního rozhodnutí. Z tiskové zprávy (35) vyplývá, že narůstají počty útěků dětí, které byly umístěny do školských zařízení s ústavní výchovou, a řada těchto problematických dětí utíká opakovaně. Z celkového počtu 17 respondentů, kteří měli jednou popřípadě vícekrát zkušenost s útěkem, tvořilo 48 % (11) jedinců, kteří útky páchají pravidelně, 26 % (6) respondentů uteklo pouze jednou a také shodně 26 % (6) se tohoto činu nikdy nedopustilo.

Je nutné se zabývat touto skutečností a předložit veřejnosti tyto poznatky, aby věděla, že se na procentuálním podílu počtu útěků, podílí stejní jedinci. Ostatně z výzkumu dále vyplývá, že 6 respondentů uteklo ze zařízení pouze jednou. Těžko můžeme tyto jedince nějakým způsobem za jejich chování omlouvat, ale nevíme přesně, jaké okolnosti předcházely před útěkem.

Pokud bychom vzali v úvahu, že jedinec, který se celý týden těší domů a poslední den ve škole zrovna nebude mít svůj den a bude svým chováním narušovat

vyučování, následně bude za své chování potrestaný zákazem dovolenky, je docela pravděpodobné, že se bude snažit i za cenu výchovného opatření nějakým způsobem utéci. Nikdo z nás se nemůžeme dokázat vcítit do role tohoto jedince, jeho myšlení a s přehledem pak konstatovat, jak se s touto situací vyrovná a posléze bude chovat. Tento podložený výsledek je nutno brát v úvahu a nehodnotit procentuální podíl celkových útěků jako zarážející číslo, neboť jak zobrazuje Graf 6, jsou určití jedinci, kteří mají na svědomí většinu útěků (viz Graf 6).

V souvislosti s útekem bývá často spojené i místo, kde se jedinec na určitou dobu ubere a schovává. Jak uvádí Králová (11), mladiství při svých útěcích většinou míří domů či k rodinným příslušníkům. Přestože většina rodičů již nemá tyto jedince s poruchami chování ve své péči a výchovnou, vzdělávací a socializační roli plní výchovný ústav, tvoří přesto rodina místo, kam směřovalo 53 % (9) respondentů dopouštějících se útěku. Možnosti, kde se můžou tito jedinci nacházet je celé spektrum.

Na útěku pobývalo 24 % (4) respondentů u svých kamarádů, kteří jim poskytli přístřeší a ukrývali je před příslušníky policie České Republiky. Vzhledem k tomu, že jedinci již v těchto letech udržují poměr s opačným pohlavím, vyhledalo 17 % (3) respondentů svého partnera. Nesmíme opomenout fakt, že někteří jedinci své rodiče nenavštěvují a rodičovskou zodpovědnost převzali jejich prarodiče, které vyhledal na útěku 1 (6 %) respondent (viz Graf 7).

Ve výchovném ústavu pracuje převážná většina pedagogických pracovníků mužského pohlaví. Je to způsobeno tím, že cílová skupina potřebuje důrazné vedení ve výchově a k tomu jsou spíše uzpůsobeni muži, nicméně zastávám názor, že tito jedinci potřebují mít prvky rodinného charakteru.

Samozřejmě, že se v zařízení nachází i ženy a následující výzkum jasně poukazuje na důležitost obou pohlaví. S oběma pohlavími vychází dobře 91 % (21) respondentů, pouze 9 % (2) respondentů si více rozumí s ženským vzorem. Je nutností, aby jedinci v těchto typech zařízení měli mužský vzor a bezpochyby i ženský vzor při utváření jejich identity. Jak uvádí Langmeier (16) dítě potřebuje při utváření mužských a ženských rolí přítomny oba dva rodiče stejnou mírou. Tahle

myšlenka bezpochyby platí i pro tyto jedince, kterým sice výchovné ústavy rodiče nikdy nenahradí, nicméně pedagogičtí pracovníci těmto problémovým jedincům mohou vytvořit adekvátní prostředí pro jejich výchovu.

Z vlastní zkušenosti vím, jak je složité působit v pozici pedagogického pracovníka v tomto typu zařízení. Tito pracovníci vyvíjejí neustálou snahu k vytváření podmínek pro výchovu a často se setkávají s vysokou mírou negativních ohlasů ze strany svěřenců. V dnešní době rapidně klesá zájem o sportovní aktivity, do popředí se dostává internetová sociální síť a motivovat zejména tyto jedince k nějaké činnosti bývá dosti složité. Překvapil mě poněkud výsledek, který vzešel z dotazníkového šetření, kde respondenti měli ohodnotit práci vychovatelů známkou 1 - 5. Tento výsledek předčil mé očekávání. Předpokládal jsem, že respondenti mají na práci vychovatelů negativnější názor, než vyšlo ze šetření. Ostatně 43 % (11) respondentů jsou průměrně spokojeni a dokonce 26 % (6) respondentů nemá k vychovatelům žádné výhrady. Chtěl bych tímto vyzdvihnout pracovníky výchovného ústavu, kteří odvádějí maximální úsilí při práci s těmito jedinci, ale bohužel musím zmínit fakt, že výsledky jejich práce se dostávají v minimální míře (viz Graf 10).

Jedním potencionálním důvodem k útěku ze zařízení byla šikana. Dle Martínka (18) oběť šikany prožívá nepředstavitelný strach v každém okamžiku a z každé situace tuší určité ublížení. Přirozenou reakcí je za těchto okolností útek od strachu a ten se může projevit v různých podobách.

Šikana dohnala k útěku ze zařízení pouze 1 respondenta (4 %), přičemž se těžko můžeme domnívat, o jaký typ šikany se jednalo. Každopádně musela být situace mezi agresorem a obětí do značné míry neúnosná, když byl respondent svým způsobem k útěku donucen.

Co se týká problematiky šikany a s ní spojenými úteků, můžeme s největší pravděpodobností konstatovat, že není hlavním důvodem, proč jedinci ze zařízení utíkají, ale musíme ji brát v úvahu, protože se našel jedinec, který musel z tohoto důvodu utéci. K této skutečnosti se přiklání i 87 % (20) respondentů, kteří nevidí šikanu jako příčinu útěku (viz Graf 8).

V posledním období je velmi ožehavým tématem experimentování mladistvých jedinců s drogami. Mnohdy se nestačíme divit, kolik mladistvých, ale i dětí má zkušenosti s těmito látkami. Jak uvádí Janíková (7) od roku 1999 narůstá počet osob, které experimentují s různými návykovými látkami.

Příčiny bychom mohli hledat třeba ve špatném rodinném prostředí, nedůsledné výchově ze strany rodičů nebo ve spojitosti s vývojovými aspekty adolescentního období, ve kterém se snaží mladiství podobat dospělým jedincům nebo zapadnout mezi své vrstevníky v partě. Může to ovšem být i známka toho, že mladiství touží poznat něco nového, být středem pozornosti nebo mohou mít i různé problémy ve svém životě, které se snaží kompenzovat tímto způsobem.

Zejména u jedinců s nařízenou ústavní výchovou bývá problematika užívání drog poměrně vysoká a zkušenosti s těmito látkami má převaha oslovených respondentů. Ve většině případů jedinci pocházejí s rozvrácených rodin a svůj volný čas tráví více méně se svými kamarády na ulici, kde je velká pravděpodobnost experimentování s drogami. Ve spojitosti s těmito látkami se nabízí i možná příčina, vedoucí k útěku v podobě abstinčních příznaků. Často jsou tito jedinci již ve školním věku závislí především na tabakismu. Křivohlavý (12) uvádí, že věková skupina v rozmezí 12 - 18let tvoří 15 % kouřící populace.

Co se týče této závislosti, potvrzuje ji i 70 % (16) respondentů, kteří se netají tím, že kouří. Pokud vezmeme v úvahu, že v zařízení se nachází jen 22 % (5) respondentů, kteří nekouří a 8 % tvoří příležitostní kuřáci, můžeme říci, že do jisté míry jde o vysoké číslo závislých respondentů na tabakismu. Tento výzkum potvrzuje i Janíková (7), která poukazuje na výsledky studie ESPAD provedenou v roce 2003 mezi šestnáctiletými, kde první experimenty s návykovými látkami lze zaznamenat již ve věku do 13 let. Téměř 67 % z více než 15 tisíc dotázaných uvedlo zkušenosti s kouřením cigaret a pitím alkoholu (viz Graf 11).

Zkušenosti s alkoholem a marihuanou jsou na prvním místě u oslovených respondentů. V případě alkoholu vidím nebezpečí v tom, že tito jedinci mohou být ve svém budoucím životě na alkoholu závislí. Jak uvádí Pokorný (27), je riziko závislosti na alkoholu zvláště vysoké u těch mužů, kteří v dětství prošli ústavní

výchovou, dále u mužů, u nichž se v dětství projevily poruchy chování a u mužů, kteří začali konzumovat pravidelně alkohol ještě v době, kdy byli nezletilí. Pokorný také uvádí, že v posledních málo letech narůstá množství mladistvých, kteří jsou závislí na alkoholu. S oslovených 23 respondentů má zkušenosti s konzumací alkoholu 74 % (17) respondentů.

Z výroční zprávy z roku 2010 (34) vyplývá, že podíl Evropanů ve věkové skupině 15 - 24 let užilo konopí v posledním roce 16 % populace. V České republice je prevalence 37,3 % a řadíme se tak mezi země s nejvyšší prevalencí v užívání konopí. Ve výchovném ústavu tvořilo 78 % (18) respondentů, kteří uváděli zkušenosti s konzumací této látky.

Myslím si, že tyto výsledky jsou spojené s obdobím adolescence, kdy se tito jedinci snaží na sebe nějakým způsobem upozornit nebo řešit těžké životní situace. Dle Miovskeho (21) může být užívání drog jedním z aspektu experimentování v adolescenci způsobem, jak se odlišit či vzdorovat, jak zvládat úzkost nebo počínající symptomy psychického onemocnění. Dále uvádí, že většina uživatelů konopných drog v populaci konzumuje konopné drogy s dalšími návykovými látkami, ať už je to např. tabák, alkohol a halucinogenní drogy.

Z grafu 12 je zřejmé, že s ostatními návykovými látkami, mají respondenti také zkušenosti. Pervitin zkusilo 39 % (9), lysohlávky 30 % (7), heroin, plyn, hašiš, crack, LSD, a extázi, byly drogy, které uvádělo 13 % (3) respondentů do možnosti konzumace jiných drog. Ovšem experimentování s těmito drogami už není do značné míry tak vysoké, jak u předešlých látek. Příčinu bychom mohli hledat zejména v dostupnosti těchto látek a jejich cenou na trhu. Přesto se našlo 22 % (5) respondentů, kteří nemají zkušenosti ani s jednou výše zmiňovaných látek.

Nejvýraznější příčiny vedoucí k útěkům jsem hledal v poslední otázce dotazníkového šetření. Respondenti měli odpovědět, jaké faktory v souvislosti s pobytem v zařízení působí na jejich psychickou stránku a směřují poté k útěku.

Ve Výchovném ústavu v Novém Jičíně mají svěřenci širokou nabídku volnočasových aktivit. V areálu se nachází sportovní hala, posilovna, sauna svěřenci mají možnost využít horolezeckou stěnu nebo případně se ubrat do moderní

počítačové herny. I město Nový Jičín nabízí rozsáhlé kulturní a sportovní využití. Od pedagogických pracovníků se poté očekává jejich kreativnost a schopnost dostatečně svěřence motivovat k různým činnostem.

V poslední době se snižuje zájem o sportovní aktivity a roste zájem především o aktivity spojené s užíváním internetu. Přestože nabídka volnočasových aktivit je velká, neprojevují svěřenci zájem o nabízené činnosti. Pedagogičtí pracovníci se tak dostávají do těžké pozice při práci s těmito jedinci a upřednostňují činnosti, které jsou pro jedince v dnešní době nejvíce vyhledávané. Stereotypní aktivity vidím jako jednu z největších možných příčin útěku ze zařízení. Tuto situaci vnímá v zařízení 52 % (12) respondentů a v porovnání s ostatními příčinami je to nejčastější možný důvod útěku. Odloučení od rodičů těžko nese 48 % (11) respondentů a depresivní prostředí výchovného ústavu přispívá k útěkům u 43 % (10) tázaných. Stejný počet respondentů 39 % (9) si myslí, že útěk může způsobit stesk po kamarádech nebo taky chybějící přítelkyně. Pokud jde o další možné příčiny, tak 22 % (5) respondentů si myslí, že abstinenční příznaky nutí ostatní jedince ze zařízení utéci a 9 % (2) respondentů jsou toho názoru, že i šikana může směřovat k útěku. Ostatně šikana vedla k útěku 1 respondenta (viz Graf 13).

Na základě těchto výsledků můžeme konstatovat, že na útěcích se podílí více faktorů. Tisková zpráva (35) uvádí jako hlavní motivy útěků u těchto jedinců touhu po dobrodružství, toulání, party, drogy, gamblerství, pouliční kriminalita, prostituce, případně útěky do zahraničí.

Pro některé jedince jsou to kamarádi, jiné frustruje zařízení, ve kterém vykonávají ústavní popřípadě ochrannou výchovu. Každopádně tyto poznatky jsou do jisté míry hodně individuální. Nemůžeme s přehledem říci, že rodina je hlavním důvodem, proč všichni jedinci utíkají. Je to pouze jedna z možných příčin, která měla u respondentů vysoké zastoupení. To platí rovněž k prostředí výchovného ústavu. Pokud vezmeme v úvahu, že skoro v každém okně jsou mříže, může to působit do značné míry na respondenty depresivně. Každý jedinec upřednostňuje jiné životní priority, názory, nicméně rodina, stereotypní volnočasové aktivity a prostředí ústavu je neustále kolem oslovených respondentů středem dění. Jedinci jsou odloučení od rodičů,

negativně na ně působí prostředí ústavu, ve kterém musí být a vychovateli nabízené aktivity se pro ně stávají stereotypní záležitostí. Pokud bych měl odpovědět na první výzkumnou otázku, budou s největší pravděpodobností tyto tři možné příčiny hlavním důvodem svěřenců, proč utíkají z Výchovného ústavu v Novém Jičíně.

Výzkum se dále zabýval ročními obdobími v letech 2007 - 2010, ve kterých dochází k největšímu počtu úteků. Ke stanovení výsledků byla použita metoda sekundární analýza dat. Za každý rok byl vytvořen jeden graf, který zkoumal procentuální počty úteků za jednotlivé roční období. Celkově bylo za 4 roky nahlášeno 1191 úteků (rok **2007**/233 úteků, rok **2008**/389 úteků, rok **2009**/371 úteků, rok **2010**/198 úteků)

Z těchto čtyř grafů vyplývá, že roční období není rozhodující činitel na počtech úteků. Pokud srovnáme jednotlivé roky, je patrné, že jedinci utíkají nezávisle na ročním období. Tyto skutečnosti ovlivňují zejména jedinci, kteří se opakovaně dopouštějí útěku. Grafy převážně poukazují na fakt, že v určitém období se v zařízení nacházeli jedinci, kteří nedodržovali nařízení ústavní či ochranné výchovy a pravidelně utíkali. Pro veřejnost jsou to ovšem čísla, které jasně poukazují na vysokou míru útekovosti. Doubrava (4) uvádí, že ze získaných číselných podkladů vyplývá, že od roku 2000 trvale narůstá počet úteků ze zařízení (průměrně utíká téměř 40 procent dětí ze zařízení ročně). Dle Doubravy však přesné objektivní číslo však neexistuje, protože statistiky získané policií a ministerstvem školství se liší. Tisková zpráva (35) uvádí, že v roce 2006 zaznamenala Policie ČR celkem 6027 takových úteků (svěřenci do 15 let: 1717 a svěřenci do 18 let: 4310) a v roce k 18. Květnu 2007 vyhlásila policie pátrání po 2705 svěřencích (svěřenci do 15 let: 745 a svěřenci do 18 let: 1960).

Nicméně je nutno dodat, že v ústavě se pohybují jedinci, kteří v zařízení dlouho nesetrvají a opětovně utíkají. V okamžiku, kdy je Policie České Republiky vypátrá a doveze zpátky do ústavu, hledají znovu cestu, jak utéci.

6 ZÁVĚR

Útěky svěřenců z výchovných ústavů je problematika, kterou řeší většina zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Do této oblasti nespádají jenom výchovné ústavy, ale řadí se zde i dětské domovy, diagnostické ústavy a další zařízení poskytující ústavní výchovu. Bezpochyby se tato problematika bude vyskytovat i nadále, neboť se zatím nepodařilo najít řešení, které by útěky výrazně snížily.

Cílem bakalářské práce bylo nalézt možné příčiny, které vedou u svěřenců z Výchovného ústavu v Novém Jičíně k útekům. Na základě těchto okolností byly stanoveny dvě výzkumné otázky. První otázka se zabývala konkrétními příčinami a druhá otázka zkoumala, zda se roční období může nějakým způsobem podílet na útěkovosti.

Z analýzy výsledků byly zjištěny, tři nejčastěji rozhodující ukazatele, které se podílejí v tomto zařízení na útečích. U respondentů je významným motivem k útěku rodina, která je pro jedince v jejich životě nesmírně důležitá. V souvislosti s pobytem ve výchovném ústavu působí negativně na jejich psychickou stránku prostředí a volnočasové aktivity nabízené pedagogickými pracovníky. Z výzkumu dále vyplynulo, že roční období se nikterak nepodílí na útěkovosti. Jedinci ze zařízení utíkají nezávisle, často mají útěky již předem naplánované, a proto nemůžeme poukázat na tento aspekt.

V rámci prevence útěkovosti je důležité hledat nové možnosti a opatření, v podobě kvalifikovaného personálu a odborných pracovníků zaměřených pro práci s mravně narušenou mládeží. Materiálně a technicky zabezpečit zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Je nutno také vycházet i z platné legislativy, která je značně důležitá při práci s těmito jedinci.

Dle mého názoru jsou výše zmiňovaná opatření nedílnou součástí pro seberealizaci jedinců s poruchami chování, ale zcela k zabránění útekům nepovedou.

Výsledky této práce budou poskytnuty Výchovnému ústavu v Novém Jičíně, k využití pro praxi pedagogických pracovníků a vychovatelů tohoto ústavu.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. ČÁP, J., JIŘÍ MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.
2. ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. 254 s. ISBN 80-7178-475-3.
3. *Dokumenty zařízení* [online]. 22. 11. 2010 [cit. 2011-02-10]. Dostupné z: <http://www.vunj.cz/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=10&Itemid=17>
4. DOUBRAVA, L. *Dětské vězení jako jediné řešení ?* [online]. 2004 [cit. 2011-03-26]. Dostupné z: <<http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&rocnik=2004&cislo=30&PHPSESSID=b2d96d479cc635134d237e840884632a>>.
5. FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.
6. HORT, V., HRDLIČKA, M., KOCOURKOVÁ, J., MALÁ, E. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 492 s. ISBN 80-7178-472-9.
7. JANÍKOVÁ, B., DANĚČKOVÁ, T. *Učební texty: Prevence a adiktologie pro odborníky pracující v ústavní a preventivně výchovné péči*. 1. vyd. Praha: Centrum adiktologie 1. Lékařské fakulty a VFN, 2007. 89 s. ISBN 978-80-239-9961-7.
8. JANKŮ, K. *Dítě s poruchou chování a emocí*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 82 s. ISBN 978-80-7368-764-9, 1.
9. JANSKÝ, P. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 169 s. ISBN 80-7041-114-7.
10. JEDLIČKA R. a kol. *Děti a mládež v obtížných situacích*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
11. KRÁLOVÁ, B. *KROMĚŘÍŽ - útěky mladistvých svěřenců z výchovných ústavů zvyšují na Kroměřížsku nápad trestné činnosti* [online]. [cit. 2011-04-22].

Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/kromeriz-uteky-mladistvych-sverencu-z-vychovných-ustavu-zvysuji-na-kromerizsku-napad-trestne-cinnosti.aspx>>.

12. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 3. vyd. Praha: Portál, 2009. 279 s. ISBN 978-80-7367-568-4.
13. KŘÍŽ, J. *Duševní poruchy a poruchy chování u dětí a mladistvých*. 2. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2004. 75 s. ISBN 80-7040-724-7.
14. KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primárnej prevencie negatívnych vplyvov na deti a mládež*. 1. vyd. Bratislava: Iris, 2007. 145 s. ISBN 978-80-89256-10-5.
15. LABÁTH, V., SMÍK, J., ŠTUROVÁ, J. *Riziková mládež*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-44.
16. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
17. MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X.
18. MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
19. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.
20. MICHALOVÁ, Z. *Sonda do problematiky specifických poruch chování*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2007. 207 s. ISBN 80-7311-075-X.
21. MIOVSKÝ, M., BLAHA, T., DĚDIČOVÁ, M., DVOŘÁČEK, J., a kol. *Konopí a konopné drogy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 544 s. ISBN 978-80-247-0865-2.
22. MÜLLER, O. a kol. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 289 s. ISBN 80-244-0231-9.
23. NOVOTNÁ, E. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 3. vyd. Praha: Linde, 2007. 472 s. ISBN 978-80-86131-72-6.
24. NÝVLTOVÁ, V. *Psychopatologie pro speciální pedagogy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. 228 s. ISBN 978-80-86723-48-8.

25. PACTL, I. a kol. *Hyperkinetická porucha a poruchy chování*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 270 s. ISBN 978-80-247-1426-4.
26. PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006. 404 s. ISBN 80-7315-120-0
27. POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Patologické závislosti*. 2. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství, 2002. 194 s. ISBN 80-86568-02-4
28. PRUŽINSKÁ, J. *Psychológia osobnosti*. 1. vyd. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2005. 152 s. ISBN 80-89185-05-3.
29. PUNCH, K. *Základy kvantitativního šetření*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 150 s. ISBN 978-80-7367-381-9.
30. ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D. a kol. *Dětská klinická psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 1995. 398 s. ISBN 80-7169-168-2.
31. SCHAVEL, M., ČIŠECKÝ, F. *Sociálna prevencia*. 1. vyd. Trnava: Trnavská univerzita, 2005. 120 s. ISBN 80-968952-5-7.
32. SCHELLEOVÁ, I., PADRNOS, J., SCHELLE, K. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-8643-82-3.
33. STANKOWSKI, A. *Etopedie: úvod do resocializační pedagogiky*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. 57 s. ISBN 80-7042-257-2.
34. *Stav drogové problematiky. Výroční zpráva za rok 2010*. Lucemburk: Úřad pro publikaci Evropské unie, 2010. 102 s. ISBN 978-92-9168-427-4.
35. *Tiskové zprávy 2007* [online]. 21. 5. 2007 [cit. 2011-04-22]. Dostupné z: <<http://www.nasedite.cz/webmagazine/articles.asp?idk=364&ida=406>>.
36. TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 200 s. ISBN 80-7178-503-2.
37. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.
38. VITÁSKOVÁ, K. *Etopedie- vybrané okruhy etopedické problematiky*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. 68 s. ISBN 80-7368-123-4.
39. VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a sociální*. 2. vyd. Brno: Paido, 2004. 463 s. ISBN 80-7315-071-9.

40. VOJTOVÁ, V. *Kapitoly z etopedie 1: přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. 94 s. ISBN 80-210-3532-3.
41. *Vyhláška č. 334/2003 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních*
42. VÝCHOVNÝ ÚSTAV, STŘEDNÍ ŠKOLA A ŠKOLNÍ JÍDELNA, NOVÝ JIČÍN. *Úvod*. [online]. 3/10/2005. [cit. 2011-03-20]. Dostupné z: <http://www.vumnj.edunet.cz/index.htm>
43. VYMĚTAL, J. *Lékařská psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2003. 397 s. ISBN 80-7178-740-X.
44. *Výroční zpráva o činnosti školského zařízení ve školním roce 2009 – 2010*, Nový Jičín, Výchovný ústav, střední škola a školní jídelna Nový Jičín: 2010. 16 s.
45. *Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)*, v platném znění, 2007

8 KLÍČOVÁ SLOVA

Období dospívání

Poruchy chování

Útěky

Výchovný ústav

9 PŘÍLOHY

Příloha č. 1. Dotazník

Příloha č. 2. Útěkový list

Příloha č. 3. Denní režim ve VÚ

Příloha č. 1.

Dobrý den,

jmenuji se Tomáš Petr a studuji na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích obor Rehabilitační-psychosociální péče pro postižené děti, dospělé a seniory. Rád bych Vás požádal o vyplnění dotazníku, který je zcela anonymní a bude sloužit výhradně pro potřeby výzkumu mé bakalářské práce, která se zabývá tématem:

Útěky svěřenců z výchovného ústavu. Níže uvedené odpovědi zakroužkujte.

Děkuji za Váš čas strávený nad vyplňováním dotazníku.

1. Váš věk je:

2. Soudem mám nařízenou výchovu:

- a) ústavní
- b) ochrannou

3. Dopustil jsem se při pobytu ve VÚ jednoho nebo více útěků?

- a) ano
- b) ne

4. Útěk byl plánovaný? (odpovídají pouze ti, co u předchozí otázky odpověděli ano)

- a) ano
- b) ne

5. V případě útěku jsem si vědom určité formy VO?

- a) ano
- b) ne
- c) je mi to jedno
- d) nevím

6. Ze zařízení se dopouštím útěků:

- a) opakovaně
- b) utekl jsem pouze jednou
- c) nikdy jsem neutekl

7. Na útěku se převážně zdržuji u: ((odpovídají pouze ti, co u otázky č. 4 odpověděli ano)

- a) rodičů
- b) kamarádů
- c) partnera
- d) prarodičů
- e) tety, strýce
- f) nevlastních rodičů
- g) jiné (prosím uveďte)

8. Byla šikana jedním z důvodů k útěku z VÚ?

- a) ano
- b) ne
- c) nikdy jsem se s šikanou nesetkal

9. Ve VÚ si více rozumím:

- a) s vychovateli
- b) s vychovatelkami
- c) s oběma pohlavími vyjdu dobře

10. Jsem spokojen s prací a s přístupem vychovatelů? (ohodnoťte známkou 1-5)

- a) 1 ☺
- b) 2
- c) 3
- d) 4
- e) 5 ☹

11. Zkušenosti s tabakismem:

- a) Ano - kouřím
- b) Ne - nekouřím
- c) Kouřím příležitostně

12. Zkušenosti s konzumací: (možno označit více odpovědí)

- a) alkohol
- b) marihuana
- c) pervitin
- d) lysohlávky
- e) jiných (uveďte).....
- f) nemám zkušenost s konzumací výše uvedených látek

13. Myslíte si, že k útěkům přispívá? (možno označit více odpovědí)

- a) stereotypní nabídky volnočasové aktivity pedagogů
- b) depresivní prostředí zařízení
- c) stesk po rodině
- d) abstinenční příznaky
- e) přítelkyně
- f) kamarádi
- g) šikana

Příloha č. 2.

Výchovný ústav
Divadelní 12
741 01 Nový Jičín

Datum : _____

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
741 11 Nový Jičín

Přílohy: 1 foto

OZNÁMENÍ O ÚTĚKU SVĚŘENCE

Osobní data:

Jméno a příjmení

Rodné číslo a místo narození

Jména rodičů a jejich bydliště

Matka

Otec

Poslední bydliště svěřence před umístěním

Adresy příbuzných a jiných osob, kde by mohl být

Popis osoby:

Výška v cm postava vlasy obličej

Ústa oči nos zuby vousy

Zdánlivé stáří znalost řeči -

Popis oblečení

Zvláštní znamení:

Zdravotní stav

Prostředky a věci, které má u sebe(jídlo, peníze apod.)

Údaje k útěku:

Útěk zjištěn: datum _____ *hodina* _____

Útěk oznámen telef. Policii _____ *hodina* _____

Místo útěku (bližší označení místa) _____

Příčina útěku _____

Společníci na útěku _____

Předpokládaný směr (cíle) útěku _____

Minulé útěky : _____

Počet _____

způsob pohybu na útěku _____

Trestná činnost na útěku _____

Zvláštní schopnosti (řízení motorových vozidel apod.) _____

Vlastní opatření výchovného zařízení _____

Další poznatky výchovného zařízení _____

Ústavní výchovu mladistvého nařídil soud v _____

Pod č. j.: ze dne _____ právní moc : _____

oznamovatele _____ Čitelný podpis

Útěk se hlásí ihned po zjištění na nejbližší oddělení Policie České Republiky
 Oznámení o útěku se doručuje bezprostředně na nejbližší oddělení Policie České Republiky
 Oznámení o útěku se vyplňuje na každou osobu zvlášť, i když jde o útěk opakovaný nebo skupinový

Údaje o vypátrání svědence:

Datum a místo vypátrání: _____

Předán: _____

Stíhán pro tr. čin: _____ útvar: _____ č.j.: _____

Příloha č. 3.

Organizace dne:

06:00 – 06:30	budíček, osobní hygiena, samoobslužné práce, převlečení do pracovního oblečení a dle aktuální potřeby,
06:30 – 06:50	snídaně, předání žáku do školy a na praxi,
11:45 – 12:30	oběd,
12:00 – 15:00	převzetí ze školy a praxe dle rozvrhu, výměna osobních potřeb, osobní hygiena, osobní volno,
15:00 – 17:30	skupinové činnosti a zájmové kroužky; odborně vedené psychoterapeutické a jiné činnosti, příprava na vyučování,
17:30 – 17:45	osobní volno, osobní hygiena,
17:45 – 18:30	večeře
18:30 – 19:30	činnosti zaměřené především na volnočasové a zájmové aktivity,
19:30 – 22:00	osobní volno, samoobslužné činnosti, osobní hygiena, večerní skupinová komunita,
22:00 – 06:00	klidový režim.

Činnost v sobotu, neděli a volné dny:

08:45 – 09:00	budíček, ranní hygiena
09:00 - 09:30	snídaně,
09:30 – 12:00	činnosti se zaměřením na volnočasové aktivity, volné vycházky
12:00 – 13:30	oběd, osobní volno, individuální vycházky, zájmová činnost
13:30 – 17:30	zájmová činnost, osobní volno: 13:30 – 19:30 volné vycházky,
17:30 – 19:30	večeře,
18:00 – 22:00	zájmová činnost, osobní volno, návraty z vycházek a dovolených
22:00 - 06:00	klidový režim.